

Pécsi Tamás

Tűz és kard felett

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Pécsi Tamás
Tűz és kard felett

Nihil obstat.
Dr. Julius Czapik
censor dioec.

Nr. 4104/1936. Imprimatur.
Strigonii, die 7 Decembris 1936.
Dr. Julius Machovich
vic. generalis

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv a Korda R. T. kiadásában jelent meg Budapesten, 1936-ban. Az elektronikus változat a Korda Kiadó engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Korda Kiadóé.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Preludium: Caecilia első eljegyzése.....	4
Első fejezet: Az appiai találkozás.....	12
Második fejezet: Valerianus leánykérése.....	17
Harmadik fejezet: Az eljegyzés.....	20
Negyedik fejezet: A titokzatos angyalok.....	22
Ötödik fejezet: Valerianus ékszerei.....	25
Hatodik fejezet: „Cantantibus organis”.....	27
Hetedik fejezet: Valerius kíváncsi.....	29
Nyolcadik fejezet: Almachius kíváncsi.....	31
Kilencedik fejezet: Az angyal megjelenik.....	33
Tizedik fejezet: Tibertius megtérése.....	35
Tizenegyedik fejezet: A vértanúság rózsakoszorúja.....	37
Tizenkettedik fejezet: Az égi seregek gyarapodnak.....	40
Tizenharmadik fejezet: Almachius szemben áll Caeciliával.....	42
Tizennegyedik fejezet: Caecilia elfogatása.....	44
Tizenötödik fejezet: Szent Orbán pápa feljegyzéseiből.....	46
Epilógus: Caecilia dicsősége (Szent Orbán pápa írásaiból).....	48

Preludium: Caecilia első eljegyzése

A falon függő mécs, amint tiszta fénnel, hosszasan és lobbanás nélkül égett benne a láng, bevilágította majdnem az egész szobát, amely alig volt nagyobb parányi cellánál: az alacsony mennyezet alatt csak nehezen tudott volna kiegyenesedni magasabb férfi, s a falak között nem fért el más, mint egy fekvőhely és egy széles asztal, előtte szék. Az asztal irratkeercsei fölé egy aggastyán hajolt, sápadt és kimerült arca még sápadtabbnak és kimerültebbnek hatott a mécs fakó fényében. De a sűrű és apró betűkkel írt görög írást, amit kezében tartott, megerőltetés nélkül tudta olvasni.

Az alexandriai keresztények levele volt ez: „Orbán püspöknek, Szent Péter utódjának és Krisztus helyettesének az alexandriai keresztények, megtört szívvel, megfogyatkozva és az üldözéstől kimerülten, sírva és imáiért könyörögve”.

A pápa – mert ő volt az – reszketés nélküli kézzel forgatta a nemrég kapott tekercest, sorról sorra követve a betűket a sápadt fényben. A levél így szólt:

„Ezt a levelet küldjük neked mi, Szent Márk apostoli székének alárendelt keresztények, hogy mielőtt nem lenne több keresztény Alexandria városában, tudd meg, mi lett a mi sorsunk, hű fiaid és a te hű fiaid, mert sem a tűzben, sem a kínzóeszközök között nem szününk meg magunkat a mi Megváltónk alattvalóinak és a római püspökhöz tartozóknak vallani. Tudd meg, hogy most már csak nagyon kevesen vagyunk. Az üldözés, amely ezelőtt egy évvel tört ki újra, úgy megriktította sorainkat, hogy nemsokára meg lehet számlálni bennünket néhány kéz ujjain. Sem Egyházunk legöregebbjei, sem a feljegyzések nem emlékeznek hasonlóan véres, hasonlóan állhatatos, hasonlóan dühödtt üldözésre. Számláld össze: tizenegy hónap alatt ezerkétszáz testvérünket szállították a Sinai Hegység kőbányáiba, hatszázat gályákra, kétszázötvenhét testvérünk nevét őrizzük, akiket lefejeztek, százhetvenet úgy égettek el, majdnem ezret őriznek börtönökben. Írd fel a Legszentebb Áldozat tábláira: egy Eulália nevű asszonyt elevenen fűrészeltek három darabra, egy Eunoia nevű fiatal lányt először a hajánál fogva akasztottak fel, azután levágták kebleit, egy Eunité nevűről harapófogókkal tépdették le a húst, Hilarion nevű szerpapunknak kitépték a nyelvét, amely nem akarta a Császár istenvoltát vallani. Ezeket írjuk meg, többet nem, noha hasonlókkal hosszú tekerceket lehetne teleírni.

Megírjuk azonban azt is, amit Alexandria egyháza még sohasem írt, mert nem történt meg vele. Megírjuk összetörten és sírva, hogy még sohasem lehetett hallani annyi testvérünkről, akik otthagyták hitüket. A legtöbben megfélemlelve vonják meg magukat lakásaikban és jellel sem merik elárulni, hogy keresztények, de ez még jobb eset, mert viszont ezrével vannak, akik a vizsgálóbíró előtt, amikor hitükről kérdi őket, bedobják a tömjént a tűzbe a Császár szobra előtt. Mert az új vizsgálóbírák olyan ravaszok, hogy már nem kérdezik az elébük állítottól, hogy vajon keresztény-e, hanem csak azt, hogy bedobja-e a tömjendarabkát a tűzbe. Ha bedobják: elismerték a Császár istenségét, áldoztak neki, amire békén elbocsátják őket. Csak egy tömjendarabka, de rajta százak és százak tántorulnak meg, mert életüket válthatják meg vele; és mi hűek, egyre kevesebben vagyunk.

Ami pedig a legrosszabb és legriasztóbb, olyan híreket kapunk, hogy az egész Keleten így megy. Karthágótól Alexandriáig, Alexandriától Antiochiáig, Antiochiától Szalonikiig és Korinthosig égnek a máglyák, ragyognak a kardok

és ömlik a keresztények vére. Amint halljuk, ez így történik Rómában is. Pedig reméltük, hogy nyugati testvéreinket az Úr könyörülete megkímélte ezektől a szenvedésektől és ettől a megpróbáltatástól, amely már úgy tűnik fel a kicsinyhitűeknek, hogy kiirtja a kereszténységet!

Azt mondják azok, akik megrendültek: Ezt a csapást és ezt az üldözést már nem bírja el a kereszténység, s ha maradnak is olyanok, akik hitben túlélnek, olyan kicsiny és annyira megfélemlített nyáj lesz, hogy lassan magától kihal. Azért esedezve kérünk tégedet, Szent Péternek utódát, aki a legnagyobb hatalmat kaptad az Apostolok Utódai közül: vigasztalj meg bennünket! Ugyan terólad is azt a hírt kaptuk, hogy az üldözés kitörése óta a föld alatt vontad meg magadat, s hogy az üldöztetés szörnyűségei Rómában még nagyobbak, mint bárhol másutt. Ez mindig is így volt, mert a Fenevad a saját székhelyén tud legjobban dühöngeni. Mi azonban oly gyöngék és elesettek vagyunk már, hogy rászorulunk minden erősítő szóra. Te kormányozod az Egyházat, és neked bizonytalannal megüzeni az Úr, mi lesz, meddig folyik tovább ez a vérengzés és mivel végződik. Már azok a kevesek, akik hűek maradtak, már azok is nehezen tartanak ki. Írj hát nekünk, erősíts meg bennünket, imádkozzál érettünk, ajánlj vértanúid és híveid imáiba bennünket, akik nem szűnünk meg könyörögni, hogy el ne essünk, hanem hűek és állhatatosak maradjunk Jézus Krisztushoz. Az Ő kegyelme legyen veletek most és örökkön örökké.”

Így végződött a levél, és a pápa elolvasta többször, égő szemekkel s arcán egyre mélyebbek és mélyebbek lettek a redők.

Ez az arc olyan volt, mint a felszántott föld és a feldúlt csatatér. Minden egyes levél egy újabb és mélyebb ránc, s a ráncaiba belevésve az egész kereszténység kínszenvedése az egész földön. Nemcsak Keleten tartott az üldözés, hanem mindenütt. Milánóban éppen úgy, mint Marseille-ben vagy Pécsen, vagy Toledóban, vagy Afrikában. De legjobban Rómában.

A mécses lángja – bizonyára fogyóban volt az olaj – reszketni kezdett, s a pápa a levél nyomán a saját vértanúira gondolt. Az ő szerpapját, Diodorost vad kutyákkal tépették szét. Egy Cornélia nevű leánynak élve törték össze a csontjait. Egy Diosima nevű özvegyet megfőztek. A pápa sápadt arca még sápadtabb lett, amikor elvonultak előtte vértanúi. S ami a legrosszabb, köröskörül a tartományokban leginkább csak a császári katonaság és tartományi közigazgatás üldözte a keresztényeket. De itt Rómában a nép, a római nép maga!

Ez szörnyű volt. A tízezrek és tízezrek, akik fenn tapsoltak és üvöltöttek a Kolosszeum óriási lépcsősorain, örjöngtek, amikor a vadállatok széttépték a keresztényeket, amikor azok máglyákon égtek, amikor kínokban vonaglottak. Róma, igen, a római nép maga volt ellensége Krisztusnak, az a római nép, amelynek – még ha pogány volt is – ő, Orbán pápa, a püspöke volt s a bánkódás, mint valami éles tör hasított bele a pápába. Ez már neki is majdnem több volt, mint elviselhető.

S a hangok – a küldöncök és a levelek – feléje ömöltek az egész világról, vigasztalásért esedezve hozzá, aki maga csak egyetlenegyhez tudott fordulni, hogy megvigasztaltassék.

Félrevonta az egyik falon redőkben alácsüngő durvaszövésű, egyszerű, fehér vászonzüggönyt, és belépett az ottani szűk fülkébe, amely a katakombák kápolnájának oltárára nyílt.

Köröskörül a homályban úszó folyosók, földalatti üregek, belevájva abba a puha, száraz és könnyű kőbe, ami Róma alatt terül el vastag réteggel.

Itt már Róma falain kívül voltak, messze még a külvárosi házaktól is, a Via Appia közelében, alacsony, hullámos, kopár halmok és homokdombok alatt pogány temetkezőhelyek közelében. A katakombákat az elhagyatott kőbányák üregeiből lehetett

megközelíteni, s csak tekervényes, végtelen földalatti folyosók emeletén lehetett elérni abba az üregbe, ahol a pápa már több mint egy év óta rejtőzködött. A császár, Alexander Severus, elsősorban őt kerestette halálra, mint valami ellenséges ország uralkodóját, ő pedig itt élt, nappalonta csak két szerpapja volt vele, de éjjelente eljöttek a hívők, hogy bemutassa nekik a legszentebb áldozatot. De éjjelig még volt hátra majdnem két óra, s a pápa ezalatt megkínzottan roskadt térdre a csupasz földön; a fülke kőbevéjt ablakán túl kilátott az oltárra – csupasz kő az is –, amely felett az ezüstszelence függött s alatta a falon apró mécsesek ragyogtak. Az ezüstszelence – kitért szárnyú madarat ábrázolt, a Galambot – a Legszentebb Testet és Vért őrizte itt külvárosi mezők, homok- és szemétdombok alatt, elrejtve, dugdosva, félve és imádva, s a pápa lehajtotta előtte ráncos, megkínzott, fájo homlokát egészen a fülke padlójáig. – Nincs más hátra Uram – mondotta suttogva és keserűen –, nincs más hátra Uram, mint hogy keseregjek és sírjak. A könnyeimmel együtt szeretném, ha kiömölne eléd a szívem, ez a gyöngye, nyugtalan és bizonytalan emberi szív, amelyre azt a keserves feladatot hártottad, hogy másoknak legyen erőssége. Csak teneked merem megmutatni és bevallani, hogy milyen gyenge és esendő az, csak teneked merem megmutatni és bevallani, mennyire összetörött e vészes hírek között. Felajánlanám neked az életemet és szívesen elvállalnám mindazt a kint, ami enyéimet csak érheti, de akkor ki vigyáz rájuk? Így nekem eléd kell vetnem magamat, azért esedezve, adj nekem segítőköt. Segítőköt, akik maguk is sietnek magukat felajánlani, hogy szűnjék meg ez a megpróbáltatás, amellyel a Sátán és a téboly rázzák művedet, már a végpusztulás szélére sodorva azt. Erős és nagy lelkeket kérek tetőled Uram, erőseket és nagyokat. Vértanúkat, akik meghalnak a többiekért, szüzeket, akik ellenállanak a világ és a test minden kívánságának, hitvallókat, akik kitartanak, – egész Egyházadat kérem magam mellé, lelki egységbe, szorosán és közel, a szeretet és áldozat egységében, – s nézd, hogy a sírás hogyan rázza öreg csontjaimat!

Valóban, úgy tetszett a pápának, mintha az imádság és a könnyek szétolvasztanák. Fiatalabbik diakónusa, Cornelius úgy talált rá, amint a földig hajtott fejjel térdelt és keservesen sírt.

A hívek lassan gyülekeztek. Odakünn szeles, hideg kora októberi éjszaka volt, az ősz korán köszöntött Rómára, a külvárosi kődombok környéke elhagyatott, mogorva és riasztó. A város kapuiból vigyázó őrség katonái gyanakodva nézik a hosszú, sötét köpenyekben kisurranókat; akiknek ilyen tájban van dolguk éjszaka odakünn, azok kereszténygyanusak. Szerencsére a hadseregben és városi csapatoknál is voltak titkos keresztények és a keresztény katonák szívesen kéredztek éjszakai kapuőrségre, ami unalmas és terhes szolgálat volt, amit szívesen engedtek át nekik a többiek, ők viszont szemet hunytak, ha a katakombákhoz kisurranó keresztények bukkantak fel a kapuboltozatok alatt.

Ezek ugyancsak kevesen voltak egy idő óta!

Az üldöztetés nemcsak megtizedelte soraikat, hanem – éppen mint Alexandriában és másutt – sokakat lappangásra is kényszerített. Az az alig két tucat keresztény, akik most a katakombák kápolnájában találkoztak, sápadtan nézték egymást, a számuk napról napra fogyott.

A kápolna, amelynek végében az oltár állott, aránylag nagy volt, a mécsesek fénye egészen elveszett benne, s a síri, fakó világosságban úgyszólván csak a sötét köpenyek látszottak. De akik itt összejöttek, azok ismerték egymást.

Itt volt, mint minden éjszaka, az öreg Fulvius Anicius, a megvénült és megrokkant szenátor; csak néhány évvel ezelőtt lett keresztény, amikor két unokája lett vértanú. Itt volt egy fiatal rabszolgalány, a sápadt, vézna, csupa csont és bőr Praxedis, aki a császári palota egyik magas rangú méltóságának felesége mellett szolgált kora hajnaltól késő estig, akkor a palota keresztény kapusának elnézésével és segítségével kisurran a házból és éjjelre a katakombákhoz ért, ott részt vett a misén, hogy magához vehesse a Legszentebbet, s már

szinte hajnal volt, mire visszaérkezett, hogy azonnal megkezdje fárasztó munkáját. Őreg kézművesek voltak itt a külvárosokból, büszkék arra, hogy őseiket még Szent Péter apostol térítette meg. Volt itt egy főrangú özvegy, bizonyos Jucilla, akinek férje vértanú lett. Végül a korbáccsal való megveretést és az újra való eladást megkockáztató rabszolgák, néhány fáradt, fakó öregember, akiknek életével és hitével már senki sem törődött, csak legfeljebb megverették őket uraik, ha rájöttek, hogy éjszakánként ki-kiszökdösnek a házból.

Ezen az estén kissé várakozniok kellett Orbán pápára. S az utolsó percben, amikor kijött a fődiakónus, hogy megnézze, rendben van-e az oltár, még közeledett valaki; látszott, hogy egy mécses mozog előre a szűk és keskeny katakombafolyosón, amely a kápolnához vezetett. A pápa éppen abban a pillanatban lépett elő diakónusai között, amikor ő odaérkezett. Szokatlanul későn, mert máskor az elsők között szokott lenni, de úgy látszik, ma feltartóztatta valami. Ammonariával jött, a dajkájával mentek, mint mindig, siettek előre, a mécsesük lobogott, majd kialudt, – s Caecilia, miközben alálépett a katakomba-templomba alávezető három lépcsőfokon, amelyet már ismertek és megszoktak lábai, mécsese lángja elé tartotta tenyerét, hogy a mécs ki ne aludjék. A fény vörösen sugárzott át a szinte átlátszó, finom tenyereken; úgy jött elő a sötét ruhában a sötétségből, hogy csak a mécseseltakaró tenyér halványszínű foltja látszott, úgy tetszett, mintha egy óriási, vörösen égő szív libegne alá a lépcsőkön és lépdelne végig a gyér mécslángokkal teleszórt üregben. S mikor előreért és megállt és a mécs lángja most már nyugodtan és mozdulatlanul égve, felsugárzott arcára, látszottak arcvonásai is.

Ez az arc rendkívüli volt!

Egy karcsú gyermeklány finom, még egészen gyengéd arca volt, olyan vonásokkal, amelyek a legtisztább márványból látszottak kivésetteknek, az ajka lágy és keskeny vonal, szemöldökei hosszú és keskeny félholdak, a szemei nyugodtak és tiszták, a homloka olyan magas, mint valami sisak és szinte vonzotta magához a tekintetet, úgyhogy aki ránézett, nem őt nézte, hanem a homlokát és rajta túl nézett, mint ahogy az egész jelenség olyan finom és titokzatos volt, hogy rajta túl feszülő, csodálatos erők hálózatát sejtette. Egyenes és magas volt, mint a lilium, az arca is olyan egyszínű-fehér, mint a lilium kelyhe, azonban a legnagyobb meglepetés akkor érte az embert, ha a szemébe nézett.

Ez a pillantás csodálatosan nyílt és ragyogó volt, két sötét drágakő átlátszó és tiszta villanása, de olyan éles és öntudatos, mintha nyilak röppennének fel tekintetéből. Ez azonban ritkán történt. Arcát kissé meghajolva tartotta, és pillantását kissé lesütve, úgy tűnt fel, mintha valami kecses és drága súlyt hordana e kissé meghajtott fejen és vállakon. Igen: a tisztaságot és az alázatot.

Ott állt a többiek között, s ekkor a pápa végighordozta a kicsiny csoporton a pillantását, és felment az oltárhoz. Ott elmondotta az Egyház imádságát.

A hangja, amelyet mindnyájan olyan jól ismertek, s amely olyan éles és tisztán csengő tudott lenni még most, aggastyán korában is, most összetört volt, suttogó és rekedt, amikor elmondta mindnyájuk felajánlását, a mise szokásos kezdetét. Azután egymagában imádkozott, kissé komolyabban, mint ahogy szokta, majd a jobboldali emelvényhez ment, ahol máskor a szentleckét szokta helyette felolvasni a diakónus.

Az emelvényt most gyertyák világították meg, fényükben látszott, mennyire összetört, öreg és meggyötört lett a pápa még az előző nap óta is. Felolvasta Szent Pál Apostolnak a római fogságból írt levelét, magával küszködve és oly halk hangon, hogy alig lehetett hallani.

Meghajtott fejjel hallgatta őt az a kicsiny csoport, amely körülötte álldogált: a rabszolgák és főrangúak, a szenátor és az öreg kézművesek, az özvegy és a viruló hajadonlány, – íme, e pillanatban Róma keresztényei közül, e pillanatban nekik szólt az Apostol levele. S amikor végzett, ruhája redői közül előhúzott a pápa egy másik levelet.

– Hallgassátok keresztény testvéreitek sorsát, hogyan megy a távoli Alexandriában!

A pápa hangja olyan erősen csendülő lett, mintha valami örömhírt jelentene be. Valóban azt tette.

– Halljátok meg – mondotta fiatal, tiszta, vidám hangon –, halljátok meg, mit akarok mondani! Amikor idejöttetek és végigtekintettem rajtatok (s a pillantását, amely bozontos, ősz szemöldökei közül oly élesen tűzött előre, akár a sólyomé, fölemelte a kicsiny csoport fölé), tele lettem egy pillanatra szomorúsággal. Azt mondtam magamban, hogy íme, ez Rómának, az Úr székhelyének egyháza. Ezek az ő hívői, egy maroknyi csoport csak, a legnagyobb részét kiirtották, a többiek elpártoltak és hűtlenek lettek vagy alusznak, egyedül ti vagytok itt, drága gyermekeim. És bánkódtam ezen. De azután mást gondoltam és megörültem, és nektek is örömet akarok szerezni. Íme, hallgassátok! S ekkor felolvasta a levél címzését.

– Orbán püspöknek, Szent Péter utódának és Krisztus helytartójának az alexandriai keresztények megtört szívvel, megfogyatkozva és az üldözéstől kimerültén, sírva és imádságért könyörögve.

Amikor ezek a szavak elhangzottak, letérdelt a földre Lucilla és sírt. A férje valamikor Alexandria kormányzója volt, ő maga sokakat ismert az alexandriai keresztények közül, és a hívők közül itt is sokan hallották, micsoda szörnyű üldözéseken kellett átesni az alexandriai egyháznak.

A pápa pedig megtört hangon folytatta tovább a levél felolvasását. S amikor a levél elmondotta a rémségeket a megkínzottokról, a gályára hordottokról, a kiszaggatott mellű, leszaggatott húsú szüzekről, az elégetettekről, a lefejezettekről, az elpártolás nyomorúságáról, a reménytelenség kísértéséről, egymásután térdeltek le a hívők a földre és kezdtek halkán zokogni. A két diakónus sápadtan állt ott, és ők sem tudták a pápa szavait mire vélni. Csak egyetlenegy valaki maradt állva a gyertyák és mécsesek gyér tűzfényében, kezében mécsese, amelynek fénye alulról világította meg gyönyörű és rendkívüli arcát, a márványból véseteknek látszó vonásokat, ajka lágy és keskeny vonalát, szemöldökei karcsú félholdjait s pillantásának nyílt és tiszta villanását, amely úgy szállt a pápa felé, mint valami ragyogó nyíl. S a pápa, amikor befejezte a levél felolvasását, őt szólította meg:

– Caecilia, leányom, ezt egyedül te értetted meg!

A hangja újra éles, erős és ujjongó lett. A fény fakón ragyogott a földalatti üregben, s az emelvény alatt mindenki teli volt könnyekkel és sírással. A sötét köpeny leesett a lányról és Caecilia a maga földig leomló, hófehér tunikájába állt ott, szinte mint valami hófehér láng; úgy tetszett, mintha a fény körülötte sugárzanék szertesét.

És ekkor így szólt a pápa:

– Most pedig tinektek szólok és elmondom azt az örömet, amit Caecilia szíve megértett és tinektek hirtet kicsinyhitűek:

– Íme itt vagytok maroknyian a magatok öreg és gyöngé püspökével, az Anyaszentegyház pápájával, – itt állunk így, és az egész világon égnek az üldözött Egyház tűzhalmai. Van-e nagyobb öröm annál a rendkívüli feladatnál, hogy a végsőkig szorongatott Egyházért könyörgést és áldozatokat vállaljatok?

Most már kezdték érteni, de csak annál jobban erősödött a sírás!

– Ezt kell vállalnotok – folytatta tovább a pápa. – Íme nézzetek körül, milyen kevesen vagytok; meg lehet számlálni benneteket két ember kézujjain. És még nem történt meg, hogy számban és lélekben ennyire megfogyatkoztak volna a római keresztények, éppen akkor, amikor feljűk tekint és tőlük vár mindent az egész Egyház. Nekünk, keveseknek, akik hűek maradtunk, kell vállalnunk a küldetést és a terhet. Íme, mit ajánlatok fel Jézus Krisztus Egyházáért?

Ekkor felkiáltott Lucilla, az özvegy, akinek a férje vértanú lett:

– A magam életét is!

Mind felállottak és a földalatti üreget egészen betöltötték a hangok, de a pápa intett nekik, hogy hallgassanak, megáldotta őket és tovább folytatta a misét.

Áldozás előtt, mikor felállottak, hogy a Legszentebb Test vételéhez járuljanak sorra a pápa elé, Fulvius Anicius, aki el akart haladni Caecilia mellett, meglepődve állott meg. Úgy rémlett neki, mintha gyöngyházzsínű fény sugárzását látná a még mindig térdelő alak körül, s a többieknek is feltűnt, feszülten néztek oda. Caecilia semmit sem vett észre a bámulatból és kíváncsiságból.

Keblén összefont karokkal térdelt, feje lehajtva, szinte megroksasztva valami titokzatos súlytól, s a térdelő test úgyszintén lebegett a padló felett; úgy látszott lobogni, mint ahogy gondolatai és elmélyedése ott lobogtak Isten előtt.

A Caeciliusok még mindig Róma leggazdagabb családja voltak, pedig ekkor már rossz idők jártak a római arisztokráciára. Megtizedelve, vagyonuktól megrabolva, háttérbe szorítva, a hirtelen felkapaszkodott császárok rabszolgákból felkapaszkodott kegyenceinek uralmát tűrve élt még néhány a nagy római családok közül, örültek, ha a császárok békén hagyták őket.

A trónon ekkor vérengzők és örültek váltogatták egymást.

Vérengzők és örültek, akik holttesteken, lázadásokon és intrikákon át jutottak hatalomra; most már alig akadt császár, akit ne az gyilkoltatott volna meg, aki nyomába akart lépni. S a trónra jutott új uralkodók első dühe a keresztények, a második a római arisztokraták ellen fordult. Baj volt, ha akármelyik római előkelő távol tartotta magát a császári udvartól, mert ebben az esetben arra gyanakodtak, hogy összeesküvést tervez. Baj volt, ha sietett az új császár üdvözlésére, mert akkor azzal vádolták, hogy környezetébe akar férkőzni és úgy akarja eltenni láb alól. Baj volt, ha a régi római nagyúri családok vidéki birtokaikra költöztek: megvetést jelentett a császár iránt. De éppen ilyen baj volt Rómában maradni, a fenevad sarkában, – a legelső rosszindulatú gyanúsításra, besúgásra vagy pletykára börtön, ítélet, birtokelkobzás járt nekik.

Így hát legjobb volt úgy tenni, mint ahogy a Caeciliusok, Caecilia szülei tették: megvonták magukat Rómában, hogy gyanúba ne essenek, nem vettek részt sem közügyekben, sem társadalmi érintkezésben, hogy ne foghassanak rájuk semmit, de viszont tiszteletüket tették néha a császári udvarnál, bárki is uralkodott. Egyébként azonban zárkóztak és egyszerűen éltek.

Házuk ott terült el a Tiberisen túl, igazi római palota, bezárkózva és befelé fordulva, virágoskertű udvarai, belső kertjei és szökőkútjai közé, s Caecilia úgy nőtt fel itt, mint valami magányos szigeten.

Most, hogy magába mélyedten térdelt és imádkozott, a saját élete lebegett előtte: imádság közben, a saját élete: a gyermekkor virágos éve, amelyek felett egy szelíd, édes, alázatos, okos, barna arc ragyogott, egyik dajkájának, a görög Praxedisnek arca.

Ő tette kereszténnyé Caeciliát, mert a Caeciliusok pogányok voltak.

Ez a Praxedis korinthusi görög leány volt, koldus-szegény kézművesek gyermeke, akit szülei egy éhínség idején eladtak rabszolgának. Elmondhatatlan szenvedéseken át került egy római keresztény úrhölgy tulajdonába, aki felismerte benne a nemes anyagot, kereszténnyé tette és kiművelte. De az úrnő vértanú lett, vagyont elkobozták, rabszolgáit újra eladták, így került Praxedis a kis Caecilia mellé, aki akkor még csak két éves volt. Praxedis sokszor emlegette, hogy előbbi úrnőjének bizonyára azért kellett vértanúságot szenvednie, hogy ő Isten választottja, Caecilia mellé kerülhessen s kereszténnyé tehesse őt.

Caecilia előbb ismerte meg Praxedit, mint szüleit, akik visszavonultságban és bánkódásban éltek: három fiúk halt meg, a két fiatalabb súlyos betegségben, a legidősebb

pedig, akitől mindent vártak, az egyik ázsiai harctéren esett el. Caecilia lány volt, nem számított, vele keveset törődtek, Praxedis gondozása alatt nőtt, s attól kezdve, hogy anyja meghalt, apja még visszahúzódóbb lett, Caecilia még szabadabb. Tizenkét éves korában vette fel a keresztséget Orbán pápa kezéből; első keresztény cselekedete az volt, hogy eltemettette Praxedist, aki vértanú lett. Lelki anyjának nevezte őt, és a véreből néhány cseppet kristályfiolába töltve hordott a nyakán. Apja tudta, hogy keresztény, s noha ő maga nem akart megkeresztelkedni, nem akadályozta, hogy lánya keresztény legyen, s beleegyezett még abba is, hogy anyjáról maradt óriási vagyonát lassanként szétosztogassa a keresztény szegények között.

Caecilia keresztény rabszolgákat váltott ki, szabadított fel, keresztény szegényeket segített, az óriási vagyon szinte folyt szét, de az utóbbi években ez volt a római kereszténység egyik tartóoszlopa.

Azok között, akik kitartottak, ő mindig ott volt a miséken. Az elmúlt évben kitört kegyetlen üldözés alatt egyre veszesebben és veszesebben fogatkozott a számuk, most már úgyszólván csak maroknyian voltak. Vérző szívvel szakadtak el egyre többektől és többektől – és Caecilia most, hogy a mise az áldozás felé közeledett, érettük imádkozott.

Te azt akarod, Uram – mondotta szíve mélyén –, hogy azokat, akiket ellenségeid megölnék, akiket Tőled elszakítanak vagy távol tartanak, mi pótoljuk. Ez a mi nagyságunk és dicsőségünk a küzdelemben és nyomorúságban, a föld mélyébe vájt üregben, rejtőzködve és bujdosva. Te tudod jól, hogy gyermekkorom óta egészen a tiéd vagyok. Téged tanultalak meg és ismertelek meg legegyszerűbben és sohasem volt egyéb vágyam, mint az, hogy egészen a tiéd legyek. Most tudom csak, hogy miért kellett ezt tennem.

A gyöngyházszerű fény ekkor kezdett körülötte sugározni.

Ő azonban nem vette észre, hanem tovább imádkozott, mély alázattal.

– De vajon elég leszek-e Neked a magam kicsinységemben és nyomorúságában?

E pillanatban mélyen és komolyan aggódott. Végigvizsgálta ugyan egész életét és egyetlen foltot sem talált benne, amit bűnnek tarthatott volna, de nem volt rá büszke, hanem még jobban megalázkodott.

– Mindent tetőled kaptam, Uram! A jómódot, amit adtál, és amit szegényeinknek adok vissza, azt is. Jobban szeretnék koldus és éhezni lenni éretted. De te adtad lelkemnek is a kegyelmeket s ott is csak visszaadom, amit kaptam. Kérlek, fogadd el.

Egy gyengéd és csengő hang térítette magához:

– Lányom, Caecilia, emeld fej a fejedet!

A pápa állt előtte földig omló, redőző, súlyos gyolcs miseruhában, a két diakónus gyertyákat emelt két oldalán, a gyertyák tűzfényében bágyadtan aranylott az az aranytál, amelyen a Krisztus Testévé változtatott kenyerek feküdtek. A többi keresztények sápadtan térdeltek körös-körül. A ragyogást nézték, amely Caeciliából kiáradt, és amelyet az maga nem láthatott.

Csodálkozott ugyan, hogy a pápa maga jött megáldoztatni őt, de engedelmesen felemelte fejét, fogadta a Testet, azután újra áhítatba merült.

– Most nálam vagy! – mondta neki magában. – Most nálam vagy és velem vagy, az enyém vagy és én a tied vagyok. Hogyan köszönjük meg neked, hogy velünk vagy mindig Testedben is, velünk akarsz földalatti barlangokban, erősíteni az üldözésben. Nincs is nekünk másunk, csak te. Ellenségeink kezében van minden hatalom, minden fegyver, minden erőszak, minden vérontás. De te azt akarod megmutatni, hogy győzedelmeskedel a fegyveren, a hatalmon, a vérontáson, az erőszakon. Így győzedelmeskedsz: a Kenyér és Bor színeire kötött, elrejtőzve, gyöngén, pusztán a mi lelkünkön át. És így fogsz győzedelmeskedni mindig, minden századon keresztül, amelyek Egyházadra várnak ...

Észre sem vette, hogy a mise véget ért, hogy a hívők egy része eltávozott, mások tanácskozni vonulnak be a pápával és diakónusaival a pápa cellájába. Majd azok is eltávoztak.

A földalatti templomüregben most már csak néhány mécses égett az oltár felett lebegő ezüstszelence közelében, különben sötét volt, a Caeciliából kiáradó tejszínű derengésnek már csak körvonalai látszottak, amikor a pápa feléje közeledett.

Amikor megállott előtte a pápa, Caecilia magához tért elmerültségéből, és felállt, látta, hogy már nincs ott senki, s alázatosságában szégyellte magát, mint akit rajtakaptak. A pápa látta zavarát és mosolygott.

– Nem kell attól tartanod, hogy nem tiszteljük titkaidat – mondta finoman. (Orbán pápa különben: Itália egyik legerősebb családjából származott.) Azonban Isten maga leplezte le előttünk titkaidat. Nagy nap ez nekünk. Ugye te magadat ajánlottad fel az Egyházért és az üldözöttekért!

– Igen – suttogta halkán Caecilia. – Felajánlottam magamat. Eddig is az Istené voltam, de ezután még teljesebben az övé akarok lenni és senki másé!

– Kitarasz ezelőtt az elhatározásod mellett? – kérdezte tőle a pápa.

Caecilia letérdelt. A hangja halk volt, de nyugodt, az arca titokzatosan sugárzó.

– Méltass engemet arra, Szentséges Atyám, hogy a te kezeidbe tehessem le azt a fogadást, hogy az Úron és a kegyelmén kívül nem akarok senki másé és semmi másé lenni. Felajánlom ezt a fogadást az Egyház javára, keresztény testvéreim üdvösségére, különösen pedig római testvéreink megerősítésére.

A pápa – arcán a súlyos redőkkel – alátékintett a lábainál térdelő leányra.

– Íme – gondolta magában gondterhelten, örömmel és alázatosan – egy fiatal lány. Alig tizenhat éves. Kezei semmiféle fegyvert és semmiféle erőszakot nem ismernek. Körülöttünk ezerszámra és tízezer számra irtja a keresztényeket a hatalom, a fegyver és az erőszak. Ő pedig a maga egész valóját s lelkének tisztaságát ajánlja fel, veti közben Istennél, hogy Isten Országá meg ne fogyatkozzék a földön.

És kiterjesztette kezét Caecilia fölé:

– Fogadd el őt Uram élő és égő áldozatul, engesztelésül testvéreink gyengeségeiért, szívük megerősítésére, földi Országod terjesztésére, Anyaszentegyházad felmagasztalására, megpróbáltatásainkban való erőnyerésre. Fogadd el őt és szándékaihoz zárd az én imádságaimat is.

Mind a kettőnek úgy tetszett, mintha titokzatos fény villant volna fel egy pillanatra. Egyetlen pillanatra csak. S Caecilia elfogódottan állt fel.

– Vár asszonycseléded – mondta neki a pápa. – Menjetek és vigyázzatok. Lassan már hajnal is lesz!

Valóban, mire kiértek Ammonáriával együtt a katakombák hosszú folyosó rengetegéből, odakünn már hajnalodott.

Hajnalodott; a kékes, könnyű hajnali köd felett ott állt a kelő nap aranyló ragyogása. Innét a kopár, külvárosi dombok körül látták a napot kelni Róma felett. A Via Appia látszott, már tele szekerekkel, látszott Róma épületeinek tengere a város dombjain. Az őrzöngő, gyilkos, óriási város, amely mint valami mesebeli szörnyeteg, felfalni készült keresztényeit, nem is sejtette, hogy új világ hajnala hasad föléje: az éjszakán megtörtént ellene a hadüzenet, amely összetöri hatalmát. Egy gyöngéd, karcsú, fehérarcú sötétszemű gyermekleány – egy szolgáló kíséretében – megindult a Város felé, az események felé, a borzalmak felé és diadalok felé, amelyek ettől a naptól kezdve rája vártak.

Első fejezet: Az appiai találkozás

A legtöbb keresztény ott lakott, ahol a Via Appia a városba torkollott, ennek a negyednek emeletes bérkaszárnnyait szegény kézművesek, felszabadított rabszolgák lakták: a kereszténység még mindig leginkább a szegények vallása volt.

Ez a negyed korán ébred: a pénzért meg kell dolgoznia a munkásembernek. Amikor Caecilia és Ammonaria keresztülhaladtak az utcákon, éppen akkor nyitották a szűk, zsúfolt sikátorok kis bolthelyiségeit és műhelyeit, az utcák tele voltak szekerekkel és kordékkal.

Caecilia ismerősen mozgott itt ezeken az utcákon. Nem először járt itt: alig volt nap, amikor ide ne kellett volna jönnie szegényeihez és betegeihez, akiket ő látott el pénzzel és étellemmel. Titkos és nyílt köszöntések üdvözölték itt is – ott is, kis gyerekek szaladtak elébe egy-egy pillanatra, de vigyázatosan, kerülve a feltűnést – a keresztények tudták, mennyire nem tanácsos nekik feltűnően viselkedniük.

Valaki azonban mégis megállította őket, anélkül, hogy akarta volna.

Az egyik sikátor sarkán sietős férfialak akart elsurranni mellettük. Komor, sovány, üldözöttnek látszó férfi, lesütött szemekkel, kitérve előlük az útból, láthatóan arra vágyakozva, hogy ne vegyék észre őt. Priscus volt, a római keresztények leggyalázatosabb áruháza; hasonló esetre századokon át nem emlékezett senki sem.

Ez a Priscus már kereszténynek született, a családja is keresztény volt, ő maga földhözragadt szegény ember, akit a többi keresztények segítettek, különösen azért, mert a felesége nagyon beteges volt. Ő maga rosszkedvű, különös és nyugtalan ember. Mogorván, szinte ellenségesen fogadta a neki adott segítséget, minél többet kapott, annál zárkózottabb, hallgatagabb lett. Azok, akik jól ismerték az emberi lelket, azt mondta róla, hogy nagyon gögös, azért ilyen: a gögjét bántják a kapott alamizsnák, s nem tud belenyugodni szegénységébe. Ekkor azután megtörtént az az áruháza, aminek okait csak nagyon kevesen értették.

Egy és ugyanazon napon tizennyolc előkelő keresztény családnál jelentek meg a bíróságok kiküldöttei, és hurcolták el minden honnét a család fejét, vagy az asszonyt. Tizennyolcat, mind olyanokat, akik Priscus-szal a legtöbb jót tették: a véletlen derítette ki, hogy Priscus volt az, aki feladta őket: pénzért! A tizennyolc letartóztatottat néhány napon belül kivégezték, utánuk még mások következtek, mindnyájuk feljelentésével őt gyanúsították a keresztények. Priscus úgy állt azóta, mint valami elátkozott, sem felesége, sem gyermekei nem mertek többé megjelenni a keresztények között, ő maga pedig azóta ivott; elitta azokat a pénzeket, amiket áruháza miatt, többnyire a megölt keresztények elkobzott vagyonából kapott.

Most józan volt, éppen azért lesütött fejjel akart elrohanni Caecilia mellett, de a sikátor gyalogjárója szűk volt, s a kocsik számára fenntartott részen akkor haladt el egy péknek kenyerekkel megrakott hatalmas kordéja. Caecilia és ő majdnem egymásba ütköztek.

Priscus megállt.

Megállt, és valami láthatatlan erő arra ösztönözte, hogy Caecilia arcába tekintsen, s Caecilia is figyelmesen nézte meg őt, – még nem látta áruháza óta.

Összetört, züllött, sárga vonásokat látott, egy megkínzott, lelkiismeretfurdalásoktól gyötört ember keserű, komor, ellenséges vonásait. Priscus pedig egy viruló fiatal lány csodálatosan szép, finom, meglepett és sajnálkozó tekintetét.

Zavarba jött.

– Eressz tovább – mondta dühösen és nyersen. És megismételte:

– Eressz tovább.

– Szabad az utad – mondta neki Caecilia. S valóban, a kordé már hatalmasan csattogva elgördült mellettük, az út szabaddá lett, s hogy Priscus nem mozdult: Caecilia maga volt az, aki lelépett a gyalogjáróról, finom, vörös bőrsarujával bele a kociút csatakjába.

Priscus azonban nem tudott tovább menni. Bambán, keserűen nézte Caeciliát. Szeme fehérje sárga volt, véres, gonosz és bánatos. És ekkor Caecilia megkérdezte szelíden:

– Nos, miért nem mész tovább?

A sikátorban sokan jártak, és észrevették a jelenetet. Az egyik keresztény kézműves, aki velük volt a katakombákban, most odasietett hozzájuk.

– Talán éppen téged indult volna feladni! – mondta Caeciliának keserűen. – Nézd csak, hogyan remeg.

Priscus valóban remegett. Úgy remegett, mintha a hideg rázná, az ajkai vonaglottak, a fogai összeverődtek. Szeretett volna valamit mondani. Szerette volna tagadni azt, amit Marius, az öreg sarukészítő mondott, szeretett volna meg is fenyegetni Caeciliát, hogy valóban feladni megy. Szeretett volna sírni és szeretett volna gögös arcot is vágni.

Caecilia, aki nézte őt, mindezt le is olvasta vonásairól. S a férfi látta ezt, és azt is látta, hogy Caecilia sajnálja őt.

Valóban sajnálta.

Kinyújtotta kezét, s a finom ujjak érintették egy pillanatra Priscus toldozott, rongyos köpenyét:

– Szegény! De sajnállak, és de szeretnék érted tenni valamit.

A hang, amely Priscusból feltört, rekedt volt, nem is beszéd, hanem hörgés, tele megsebzettséggel és ingerültséggel.

– Nem kell!

– Tudom – mondta lassan, méltósággal a fiatal keresztény lány, míg egyre többen gyűltek köréjük. – Tudom. Azonban én a lelkedért szeretnék tenni valamit!

Priscus lehajtotta fejét.

Küszködött könnyeivel és a kinnal, ami rátört. És ekkor Caecilia megkérdezte:

– Hogy van a feleséged, a szegény Anicia? Már régen láttam.

Priscus szívének ez volt a legkeserűbb dőfés. Mondani akart valamit, új dühvel és gyűlölettel, amikor Caecilia megfogta a kezét. Igen fehér, könnyű jobbajával megfogta az ő durva, piszkos balját, amelyen keresztény testvéreinek vére száradt. Megfogta és így szólt:

– Gyere velem Priscus! Kísérj el Aniciához. Meg akarom látogatni őt.

Az áruló maga sem tudta, mi történik vele. Elindult Caeciliával és Ammonáriával, be a piszkos sikátor mélye felé. Minél beljebb mentek, a házak annál magasabbak lettek, a sikátorok keskenyebbek és mocskosabbak. A lépcsők a házakon kívül, a falak mellett vezettek fel az emeletekre. Caecilia jól ismerte itt a járást, Ő ment legelől.

Az egyik lépcsőn, amelynek pedig karfája sem volt, bátran haladt felfelé, míg be nem ért abba a szűk és füstös odúba, ahol Priscus családja lakott. Hideg bűz lebegett a kormos, elhanyagolt helyiségben; a sarokban szalmán feküdt Anicia, ismét betegen, talán most nem is testi bajtól, hanem a férje miatt való bánattól.

Azonnal megismerte Caeciliát.

Megismerte és elsírta magát keserűen, és megalázottan fejét belefúrta a szalmába, amelyen feküdt, és nem akarta kiemelni belőle még akkor sem, amikor Caecilia letérdelt a földre, és így akarta magához vonni a fejét.

– Menj el innét! – jajveszékelt sírva az asszony. – Hogyan lehet, hogy idejössz hozzánk, átkozottakhoz és bűnösökhöz. Szeretnék meghalni a szégyentől!

– Mind bűnösök vagyunk – vigasztalta őt Caecilia. És te nem tehetsz semmiről, az urad maga tette, amit tett.

De az asszony tovább sírdogált.

– Istenem! Te előkelő úrnő vagy, én pedig valamikor rabszolga voltam. Terhére vagyok mindenkinek, legjobban önmagannak. És tudom jól, hogy tulajdonképpen megvetsz.

Caecilia, ott térdelve, maga felé fordította az asszony arcát.

– Nézz ide Anicia! – parancsolta neki lassan. Anicia felült.

Caecilia akkor elővonta nyakából az ott függő hajszálvékony aranyláncot, amelynek, végén egy kis kristályüveg volt.

– Nézd meg ezt az üvegsét, Anicia! ez az én dajkám vére, aki vértanú lett. Én általa lettem keresztény, az ő lelkének vére folyik az én ereimben és én nem tartom magamat főúri leánynak, hanem szegény rabszolgalány lelki leányának. Hogy vetnélek meg azért, hogy rabszolganő voltál valamikor.

A szűk, füstös odúban csönd volt. Anicia egy szót sem tudott mondani. Ekkor ezután egyszerre halk, vinnyogó sírás hangzott fel. Priscus sírt, leborulva a földre, mint valami rongycsomó, Priscus az áruló. Caecilia nem kérdezhetette meg tőle, miért sír, mert Priscus odakúszott a lábaihoz és így szólt:

– Éppen ma és éppen akkor, mikor veled találkoztam, indultam el, hogy feladjalak téged! Caecilia meglepetten nézte.

– Ha nem volna bűn – mondta végül lágyan –, ha nem volna bűn, amit te akartál tenni, akkor én mondanám neked, menj csak és adj fel. Így azonban mit tehetek érted? Ha jót teszek veled, tele leszel gonosz indulatokkal.

Priscus már nem válaszolt, csak sírt, sírt hangtalanul s a könnyek, amelyek föléle ömöltek, úgy tetszett, kimosnak belőle mindent. Még a felesége is megkövülten nézte.

– Évek óta nem sírt és nem bánkódott – mondta Caeciliának halkán. – Csak némán gyönyörködött gögijében.

Caecilia letérdelt Priscushoz:

– Ne sírj, de bárcsak segítenének rajtad könnyeid. Kérlek, fogadd el, amit jó szívvel adok. S amikor Priscus intett a fejével, odafordult Ammonáriához.

– Ammonaria, maradj itt, takaríts ki és rendezz el mindent, amit majd a cselédekkel hazulról küldeni fogok. Anicia, téged is látni akarlak hamarosan!

Egyedül ment ki a lépcsőn, és intett azoknak, akik idáig követték és a sikátorban várakoztak.

– Menjetek szét békével. És bocsássatok meg a szegény Priscusnak!

Azonban egy csoport mégis csatlakozott hozzá. Keresztények voltak, akik az üldözések miatt elmaradtak a miséről, és most panaszkodva mentegették magukat, hogy merjék megvallani a hitüket, amikor ilyen árulók vannak közöttük, mint amilyen ez a Priscus is. Végre is nincs egyebük, mint a puszta életük.

– Priscus nem lesz többé áruló – nyugtatta meg őket Caecilia. Egyébként ő ezután többször eljön ide, hogy erősítse és vigasztalja őket.

A csoport egészen a Via Appiáig kísérte őt. Ott éppen megálltak és búcsúzkodni készültek, amikor a túlsó oldalon egy kisleány megpillantotta Caeciliát, és amint megpillantotta, felkiáltott örömeiben.

A kisleány – Mirjam nevű – egy (hajdan zsidó) keresztény családé volt, s jól ismerte és szerette Caeciliát, mert sok jót tett velük. Abban a pillanatban, amikor meglátta, széttárta karjait és odarohant hozzá, nem törődve azzal a kocsival, amely éppen akkor robogott az úton két lovával. A kisleány a következő pillanatban a lovak patái és a kerekek között volt.

Amikor Valerianus és öccse, Tiburtius, még virradat előtt elindultak Ostiából s Tiburtius túl tüzesen kezdte hajtani a könnyű kocsi lovait, Valerianus nevetett.

Három év óta volt távol Rómától; apja halála után hosszú keleti utazásra indult szórakozásból is, azért is, hogy kisázsiai birtokait megnézzék. Amikor elindult, az öccse még csak 12 éves volt, testben és lélekben még gyermek. Igaz, hogy vakmerő, élénk fiú, aki

legszívesebben cirkuszi gladiátor vagy hasonló szeretett volna lenni. A három év alatt akkorára nőtt, mint amekkora a bátyja volt, gyermek helyett ifjút mutatott, csak vakmerő, szenvedélyes temperamentuma maradt a régi. Most is úgy hajtott, mintha cirkuszi kocsiversenyt akart volna megnyerni. Bátyjának, akinek megérkezésére Ostiában várt, láthatóan azt akarta megmutatni, mit tud, mert az első stációtól úgy futottak a lovak, mint a villám. Ott újak várták őket: Tiburtius saját lovai.

– Ha kell, egy óra alatt Rómában vagyunk – dicsekedett Tiburtius a teljesítményével. – Persze most már nem tudok úgy hajtani, ahogy eddig, az út tele lesz parasztkocsikkal, amik zöldséget visznek Rómába.

Valóban, Róma környéke már ébredezett, az óriási város gyomrát kellett ellátni, s már útban voltak az árusok szekerei. De azért Tiburtius alapjában véve nem nagyon mérsékelte a gyorsaságot. A gyors galoppban, a hajsza alatt mint a villám cikáztak el mellettük a falvak és majorok. Már közeledtek Róma felé. A város már látszott: mint valami kötenger terjeszkedett szét dombjain a kelő nap sugarai alatt. Már ott voltak a külvárosban, az appiai kapu előtt.

A szerencsétlenséget, amely készülődött, mind a ketten észrevették, de akkor már későn volt. Látták a csoportot feltűnni a sikátor sarkán. Látták, amint a kislány át akar rohanni az úton. Tiburtius vaskézrel kapaszkodott a gyeplőbe és rántotta vissza a lovakat, de ekkor már késő volt, szinte toltá előre a kapálózó, ágaskodó, megállni akaró lovakat, s a kislány ott volt a lovak patái és a kerekek alatt. Valerianus maga is segített öccsének a lovakat megfékezni.

Azok megálltak, és csodák csodája, ketten kerültek elő épen, egészen sértetlenül a koci mögül: az elgázolt kislány és egy másik valaki, akit mint valami fehér villanást láttak, hogy közbeveti magát, megmenteni a kislányt. Tiburtius azonnal leugrott a kocsiról, és odaszaladt hozzájuk. Tüzes természete mellett is jó volt, és most nagyon szégyellte magát. És azonkívül: volt egy ugyanolyan kis húguk, mint amilyenek a majdnem elgázolt kis zsidólány látszott.

Mirjámnak hajaszála se görbült meg, még csak meg sem rémült az elmúlt pillanat alatt, de azért jó erősen belekapaszkodott Caeciliába. Tiburtius amint megpillantotta az ifjú hölgyet, akinek egyszerű sötét köpenye alól kivillant az arannyal hímzett hófehér ruha, zavarba jött. Ekkor ért oda Valerianus. Akárhogyan is csodálkozott, hogy ebben a nyüzsgő és piszkos külvárosban, ráadásul ilyen gázolási esettel kapcsolatban előkelő hölgygel találkozik, mégis azonnal látnia kellett, hogy az, akinek karjai között az elgázolt gyermek menedéket talált, főrangú család leánya. S az elnémult Tiburtius helyett Valerianus maga szólalt meg.

– Bocsásd meg úrnóm, ami történt! Az öcsém kedves és jó fiú, csak meggondolatlan és tüzes lovas. De a kislány is, aki úgy látszik ismer és szeret téged, szintén meggondolatlan volt.

– Elgázolhattátok volna! – tett neki szemrehányást Caecilia. – Vigyáznod kellene öcsédre!

Tiburtius, hogy róla volt szó, elpirult, mint valami fiatal lány. A fiatal hölgy, akivel beszélt, alig lehetett idősebb, mint ő, de nem lehetett ránézni sem úgy, hogy az ember ne érezze a roppant és varázslatos fölényt, amely belőle áradt. Maga Valerianus is úgy érezte, hogy mentegetőznie kellene, amiért engedte öccsét ilyen gyorsan hajtani, de nem jutott eszébe semmi mentség.

Ehelyett Mirjámhoz fordult és az erszényét vette elő.

– Meg kell, hogy jutalmazalak ügyességedért – mondta előkelően, és néhány aranyat akart neki adni.

A kislány nem mert szólani ekkora urak jelenlétében. Ehelyett a fejét rázta: nem kell! Valerianus csodálkozva nézte. Nem tudta, hogy a keresztények nem fogadnak el adományt pogányoktól.

Ebben a pillanatban azonban az érdekelte volna Valerianust legjobban, hogy kerül ez az előkelő és csodálatos virág, a kislány mellett álló ifjú hölgy ide a külvárosba? Nem tudta, hogyan adjon kíváncsiságának olyan formát, hogy ne keltse a nevetlen ember látszatát.

Caecilia látta arcán a kíváncsiságot, azért kitért előle.

– A kicsikének nincs erre szüksége – mondotta méltósággal. – De máskorra tanuljatok az esetből.

Egy fejbőlintással köszöntötte őket, és engedte, hogy Mirjám, aki ebben a pillanatban már el is felejtette az egész gázolási históriát és csak neki örült, elvezesse.

Ők ketten lassan, elgondolkozva szálltak fel a kocsira.

– Ez azután nem mindennap történik meg Rómában, mondta végre Tiberius. – Csak tudnám, kicsoda! És hogy kerül ide?

Valerianus is ugyanazon töprengett egész út alatt. Tiberius most már lassan hajtott, egészen a kapuig most Róma falain belül nem volt szabad kocsin járni. Ott rabszolgák várakoztak rájuk, kényelmes, kettős gyaloghintóval.

A gyaloghintóban tovább folytatták a töprengedést. Az egyik megoldást Tiberius találta ki, a másikat Valerianus.

– Nem lehet másképpen, mint hogy keresztény! – csapott a homlokára Tiberius. – Ezek a keresztények tartanak össze így és jótékonykodnak künn a külvárosokban. Keresztény leány.

– Nagyon ismerősek a vonásai – szögezte le Valerianus. – Fialtal gyermekleányka lehetett, amikor elutaztam. De úgy rémlik, azelőtt is láttam néha.

A nagy fejtörésben egészen elfeledkeztek arról, hogy hazaértek. Róma utcái ébredve morajlottak közöttük. S ekkor Valerianus felkiáltott:

– Megvan! Caeciliának hívják. Az öreg Caecilius leánya!

Második fejezet: Valerianus leánykérése

A Caeciliusok átriuma olyan volt, mint az összes régibb és előkelőbb római házaké: ódon, üres és óriási terem, amelynek mennyezetét díszes gerendák tartották, a falak mellett székek sorakoztak, a terem közepén, a mennyezet világító és szellőző nyílása alatt négyszögletű kis tó állt márványmedencében, néhány szoborral. Az egyik sarokban díszes kis oltár, a házi istenek apró bálványszobrocskáival, amelyek itt pusztán úgy szerepelnek, mint afféle régi csecsebecsék. Caecilia apja nem hitt bennük, közömbös volt velük szemben, mint mindenki. Végre is ki hitt gyerekmesékben?

Az „isteneknek” nem hódoltak ebben a házban. Az „istenek” apró bálványszobrocskák voltak csak. De volt valaki más, akinek a hódolat szólt. A szobra ott állt a legdíszesebb sarokban, magas márványoszlopon, egy durva, gögös, kőkemény katonaarc. Septimius Severus császáré.

A félelmetes arc előtt tömjén égett vékony csíkban. Így kellett hódolni az uralkodónak, aki katonából lett császárrá, s akit egyaránt rettegtek barátai és ellenségei.

Az öreg Caecilius éppen erről beszélgetett az átriumban vendégével.

Ez a vendég azelőtt minden esztendőben megjelent egyszer-kétszer a Caecilius-háznál, ahol udvarias közömbösséggel fogadták. Caecilius egyik ifjúkori barátjának, Caius Valeriusnak volt a fia Caius Valerianus, aki az előkelő római fiatalságra rászakadó kényszerű tétlenség miatt nagy keleti utazást tett, és most nemrég tért vissza Ázsiából. Csak néhány nap óta volt Rómában, s egyik legsietőbb dolga volt apja öreg barátját, az öreg Caeciliust meglátogatni.

– Mit láttál Keleten? – kérdezte tőle Caecilius.

– Semmi jót – mondotta Valerianus. – Ugyanazt, amit Rómában, a félelmet a császártól, adószedést és a keresztények üldözését. Szóval semmi újat.

Caecilius gyanakodva nézte.

– Csak nem lettél keresztény Te magad is?

Valerianus nevetett.

– Nem látnék benne semmi rosszat, de azért nem lettem az. Viszont az is igaz, hogy nem hiszek többé az istenekben.

– Ki hisz bennük? – kérdezte Caecilius. – magam sem. Róma egyedül a császárban hisz, ami annyit jelent, hogy fél tőle. Tömjént égetünk a szobrok előtt, muszájból, csak azért, hogy ne tartsanak bennünket összeesküvőknek. De ez aztán az egész. Gonosz idők.

Valerianus ijedten nézett körül.

– Veszedelmes dolgokról beszélünk. Nem hallja meg valaki, aki beáruul bennünket?

Caecilius fanyarul nevetett.

– Nem kell félned! Az egész cselédségem keresztény és akármiert is van, de ezek a keresztények mind tisztességes, megbízható emberek.

A fiatal Valerianus hallgatott egy darabig, azután megkérdezte:

– Azt mondják, hogy a leányod is keresztény!

Caecilius nyugtalanul figyelt fel. Hogy Caecilia keresztény, azt évek óta tudta, de hogy erről beszélnek is, az nyugtalanította. Ez veszélyes volt. Ki tudja, kinek jut eszébe leányát feljelenteni.

Valerianus nagyot lélegzett. Az öreg úr keményen és szúrósan nézte őt. Nem volt hátra más, mint megnyugtató és egyúttal elővonulni az igazsággal, azzal, amiért idejött, amint kipihente magát.

– Nincs okod nyugtalanságra – mondta Caeciliusnak. – Caecilia úrnőről senki sem beszél semmit. Mi magunk állapítottuk meg öcsémmel, hogy kereszténynek kell lennie. Elmondom, hogyan történt.

Caecilius kíváncsian hallgatta végig a történetet. Azután beismerte.

– Igen, keresztény! És sokat van együtt azokkal, akiket ő testvéreinek nevez.

Valerianus kíváncsi lett.

– Hogyan van az, hogy te viszont nem vagy keresztény?

Caecilius komoran és közönyösen vállat vont.

– Nem tudom! Őt a dajkája nevelte kereszténynek. Anyja szintén mint keresztény halt meg. Engem is próbált kereszténnyé tenni, de én elhárítottam. Nem hiszek abban, amit ők mondanak. Azonkívül ha nem is vagyok afféle gyáva ember, de azért veszélyes dolog kereszténynek lenni.

Valerianus nyugtalanul kezdett fel és alá járkalni.

– Igen, veszélyes. Azt mondtam már, hogy Keleten is milyen üldöztetést kell kiállniok.

– Itt is. A császár fejébe vette, hogy kiirtja őket.

Az óriási teremre csend telepedett, Valerianus elfogódott volt amiatt, amit egyenesen ki akart mondani. Végre megszólalt:

– Caecilius, te ifjúságodban a hadseregben szolgáltál és harcoltál a barbárok ellen is, ugye?

Az öreg szemei felvonodtak a meglepetéstől.

– Igen, de miért kérded?

– Megmondom – mondta nyugodtan és vakmerően Valerianus. – Azért, mert mint hajdani tiszt, megérted, hogy a legjobb taktika egyenesen támadni. Ugye?

– Hát... igen!

Caecilius ekkor már sejtette, hogy Valerianus mit akar. S Valerianus valóban azt akarta, amit ő megsejtett.

– Dicső Caecilius! Apám, amint mondod, legjobb barátod volt, ifjúságtok idején szerettétek egymást és amint látom, engem is kedvelsz. Tudjuk mind a ketten, hogy az idők milyen gonoszak. Nehéz dolog ma magányos leánynak meglennie, ha apja már öreg, vagy ha nincs. Vajon nem gondoltál-e arra, hogy a leányod mellé egyszer majd kell valaki, aki megvédelmezi őt, és akihez tartozik majd, ha te nem leszel. És ... amióta visszaérkezésemkor megláttam őt, azóta csak órá tudok gondolni.

A hangja egészen elfulladt volt és gyöngye. Amikor hozzákezdett mondanivalójához, azt hitte, hogy nyugodtan végig tudja mondani, de nem az történt. A végén már reszketett és dadogott is Caecilius szúrós szemének pillantásai előtt.

Caecilius felállt és egyszer-kétszer végigsétált a termen. Valerianus jól emlékezett rá, még az elutazása előtt való évekről. Akkor egyenes, kőkemény tartású öreg úr volt, de ma már nagyon látszott rajta, hogy öreg. A termete erősen megrokkant, vállalai előregörnyedtek, az arca megtört és sárga volt.

Végül Caecilius visszatért hozzá és leült.

– Fiam – mondta neki higgadtan és megfontoltan –, meg akarom neked mondani, mennyire örültem a szavaidnak, amikor beszéltél. Meg kell mondanom azt is, hogy már öreg és beteg vagyok, és egyre többet gondolok a halálra. Nagyon nyugtalanított az a gondolat, hogy a halálom után vajon mi lesz a leányommal. Magam is arra gondoltam, hogy férjhez kellene adnom. És ha egy jóbarátomnak a fia jön kérőként a házamba, hogy otthonába vezesse a nemes Caecilius-nemzetség utolsó sarját, akkor...

Ő is elfáradt és szünetet tartott.

– Akkor?... – kérdezte krétafehéren Valerianus.

– Akkor – mondta tovább Caecilius –, azt hiszem, minden rendben van, és szívesen adom hozzá Caeciliát.

Csend volt, Valerianus nem tudott felelni. A szökőkút halk, egyenletes nesze hallatszott csak, mint valami tompa zene, az óriási, ódon, komor teremben úgy hatott a hangja, mint valami halk sóhajtás.

Harmadik fejezet: Az eljegyzés

Caecilia ebben a pillanatban lépett be az átriumba. A cselédek jelentették neki, hogy apjának vendége van, s az illem úgy kívánta, hogy egy pillanatra benézzon.

Belépett a kicsiny, családi ebédlőből az átriumba vezető ajtónyíláson át, a bíborfüggöny összecsapódott mögötte, s ő meglepetve állt meg. Mind a ketten őt nézték, amint – háta mögött a függöny sötét bíborával – karcsún és egyenesen állt fehér ruhájában. Az ajtó és a függöny két oldalán az itáliai ősz kései virágai nyíltak magasra karcsú vázáikban, vörös és kék liliomok. Apja is, Valerianus is, szótlanul nézték, amint feléjük indult a kék és vörös virágok közül.

Ő volt az, aki a felálló Valerianust megszólította.

– Üdvözöllek – mondotta barátságosan. – Hamar találkoztunk azután, hogy a véletlen összehozott bennünket.

– Nem ismertelek meg akkor – mondta neki Valerianus. – Pedig sokszor üdvözöltelek titeket házatokban. De az régen volt, akkor még gyermekleányka voltál, ma pedig előkelő ifjú hölgy. Azonban szeretném, ha emlékeznél apád öreg barátjának, Cerius Valeriusnak fiára, Cerius Valerianusra és megbocsátanál neki azért, ami tegnapelőtt történt.

– Már el is feledtem – mondta Caecilia méltósággal és leült. – De szeretném, ha te is elfelejtenéd!

Ez óvatos és finom figyelmeztetés volt, hogy Valerianus ne beszéljen Caeciliának arról, hol és milyen körülmények között látta Caeciliát, másrészt elhárítás és tiltakozás volt. Caecilia nem akarja folytatni a rajta keresztülszáguldó lovak és a kocsi keresztülrobbogó tengelye alatt megkezdett „ismeretséget”.

Valerianus kiérezte szavainak ezt az értelmét. Felállt és széttárta karját.

– Kérlek, ne tekints, Caecilia úrnóm, tolakodónak azért, hogy házatok küszöbét átléptem. Ezt előbb is megtettem, ha nem is gyakran. S úgy hiszem, akkor is felkerestem volna a Caecilius-házat, ha nem történt volna az a véletlen és veszélyes találkozás a Via Appián. Úgy hiszem, anélkül is találkoztunk volna. És, úgy hiszem, akkor is csak azt tettem volna, amit előbb tettem. Megkértem kezedet apádtól és ő eljegyzett veled éppen abban a pillanatban, amikor félrevontad az átrium függönyét.

Caecilia mereven, rémülten nézte mind a kettőjüket.

Amit hallott, az olyan hihetetlen volt, mint valami álom, szinte szédült tőle. Valerianus félremagyarázta meglepetését. De még mielőtt ő szólhatott volna, Caecilius szólt a leányához:

– Igen! Valóban úgy van minden, ahogy Valerianus mondja.

– Ez gyorsan jött – mondta Caecilia méla hangon. – És szeretnék róla veled hosszabban beszélni.

Valerius szorongva érezte, hogy ő most itt felesleges. Szeretett volna még valamit mondani, de csak pár szót tudott dadogni.

– Caecilia... neked is meg kell mondanom, amit apádnak mondtam: Amióta láttalak, azóta szakadatlanul rád gondolok. Kérlek, gondolj rám is jó szívvel.

A leány csak hangtalanul és titokzatosan bólintott, és egy perc múlva Valerius mögött összecsapódtak az átriumból kivezető függöny szárnyai.

Caecilia egyedül maradt apjával. Az öreg Caecilius nyugodtan üldögélt a karosszékben, és egy mozdulattal a mellette levő székbe ültette leányát.

– Ebbe bele kell nyugodnod – mondta hűvösen és méltósággal. – Ha nem is beszéltem erről, de azért régi és nagy gondom volt ez. Most meg vagyok elégedve... és te is meg lehetsz elégedve.

Caecilia csüggedten hallgatott egy darabig. Hogyan magyarázza meg apjának azt, amit ő úgysem tudna megérteni. Csak akkor értené meg, ha keresztény volna.

– Apám – mondta végül gondterhelten –, tudod-e, mennyit imádkozom évek óta, hogy bárcsak kereszténnyé lennél.

Caecilius komoran mosolygott.

– De én kemény kő voltam neked, ugye? Sokszor megmondtam már, nem akarok kereszténnyé lenni. És nem tudok azzá lenni.

– Igen, ellenálltál nekem – mondta Caecilia keserűen. – Pedig azt, amit mondanom kellene, csak akkor értenéd meg, ha keresztény lennél.

– Ide hallgass, Caecilia! – Az öreg Caecilius hangja olyan gyengéd és türelmes volt, amilyen csak egyáltalában lehetett. – Én sohasem bántam azt, hogy keresztény vagy. Még azt is megengedtem, hogy érettük és rájuk költsd el azt, amit anyádtól örököltél. Most azonban komolyabb dolgokról van szó. Abba bele kell nyugodnod, hogy férjhez mész Valerianushoz. Férjhez kell menned hozzá, mert én már nem élek sokáig!

Caecilia megdöbbenve ragadta meg apja kezét. Caecilius a leánya kezében hagyta a vén, barnafoltos, sárga kezét.

– Nézd! – mondta mosolyogva. – Nézd csak, mennyire remegnek. Ez már a halál lesz nemsokára. És álmomban egyre gyakrabban látom szegény anyádat!

A hangja megtörtött. Caecilia tudta, apja maga is emlegette neki, mások is mondták, hogy Caecilius mennyire szerette feleségét, és mennyit bánkódott utána azóta, hogy az meghalt. Ha pogány volt is, de nem volt rossz ember, és mélyen tudott érezni.

– Anyám mint keresztény halt meg – mondta neki Caecilia. – És odaát bizonyára imádkozik érted, hogy te is légy kereszténnyé.

– Egyszer... talán... ha lesz időm rá, nem bánom, szívesen megismerkedem a te hiteddel is – mondta Caecilius. – Noha nem hiszem, hogy sok időm volna hozzá. A szívem az sokszor és erősen fáj. Már évek óta, tulajdonképpen anyád halála óta. Ezért húzódtam vissza tőled is. De most, azt hiszem, elvisz a betegség.

Valóban, most meglátszott rajta, hogy súlyos beteg. Caecilia letérdelt elébe, és átölelte apja térdét. Könnyörogni akart neki, az azonban elhárította magától kérését.

– Amit elrendeltem, azt meg is akarom tenni, és azt akarom, hogy te is megtedd! Nem engedek belőle. Légy hálás, hogy Valerianus lesz a férjed. Apja legjobb barátom volt ifjúságom idején, és ő egészen apja mása. Talán a legjobbat kapod a római fiatalok közül. És az esküvő hamarosan megtörténne. Küldd be a háznagyot, meg akarom vele beszélni a menyegzőt.

Negyedik fejezet: A titokzatos angyalok

Most pedig egyenesen tehozzád menekülök – mondta Caecilia sápadtan ezen az éjszakán, szobájában térdelve, a falon függő bronz szekrényke kitárt ajtaja előtt. A szekrény mélyén arany szelencében a Legszentebb pihent.

Odakünn az őszi felhőszakadás vízárja hullt alá Rómára; az éjszaka olyan viharos volt, hogy még csak meg sem lehetett volna kísérelni elmenni a katakombákba. Az éjszakában jéghideg eső, köröskörül az óriási, gonosz város, a császár dühe, gőgje és kegyetlensége, bűnök, közömbösség, bálványimádás, egy férfi szerelme, apja hitetlensége, ő pedig összeszorította dereka körül a tüskés kízóövet.

– Milyen messze vannak tőled mind – imádkozott tovább –, pedig te itt vagy közöttünk. Itt vagy velünk együtt, az embereknek csak néhány lépést kellene tenniük feléd, de nem teszik meg. Itt van ez a város, mennyire nem ismer téged és mennyire nem hisz tebenned, mennyire ellenséges irántad. Így van ez az egész földön, s mennyire szeretnünk kell téged, ha azt akarjuk, hogy kárpótoljunk téged azok helyett, akik nem szeretnek.

A szél- és esőostrom zúdult rá a házra, a függönyök meg-meglebbentek a falakon, a padló hideg volt, a szoba kihülőben és Caecilia fázott.

– Ha én fázom itt melegség nélkül, mennyire fázhatsz te, milyen hidegen és gyéren vesz körül a mi szeretetünk, milyen közömbösen. Hogyan tudnálak a tőled távollevők helyett az én szeretetemmel melengetni?

A mécses fénye nyugtalanul lengett, a szoba sarkaiban árnyékok mozogtak. Caecilia kérdése némán hangzott el, sem a levegőben, sem a szívében nem kapott rá választ. Ő azonban állhatatosan ostromolta tovább azt, akit szeretett.

– És vajon még engemet is el akarnál magadtól küldeni? Vagy állhatatosságomat akarod próbára tenni? Minden bizonnyal ezt. Én azonban nem akarok elszakadni tőled.

Még jobban összeszorította magán a tüskés övet. A fájdalomtól alig tudott már lélegzeni.

– Tudom, hogy neked nincs szükséged éppen rám. Te diadalt fogsz aratni, egykor az egész világ a tiéd lesz, tele lesz templomaiddal és tieiddel, dicsérni fognak napkelettől napnyugatig. De most még kevesen a tieid. Olyan kevesen, hogy, kérlek, ne taszíts el, engedd, hogy egyedül a tied legyek. Tedd, hogy egyedül a tied legyek, én ragaszkodom ahhoz, hogy a tied legyek!

A szíve kezdett fellágyulni az érzelmek édességétől, mint a forró viasz. De a padló, amelyen térdelt, egyre hidegebb lett, és ő egyre jobban fázott.

– Csak hadd fázzam! Csak legyen egyre hidegebb körülöttem. Én azonban mindaddig foglak ostromolni, míg jelét nem adod, hogy elfogadsz, míg tanácsot nem kapok tőled, mit tegyek.

A függönyök lebegni kezdtek, a szél nyomása keresztülhatolt az ablakok bezárt fatábláin is.

– Hallgasd a hangomat. Kicsiny vagyok, fiatal és tudatlan. De bármilyen gyöngé és bizonytalan vagyok, itt akarok lenni teelőtted. Szeretném, ha úgy hallgatnál, mint valami éneket. Azt súgja valami, hogy egykor zenekarok fognak zengeni dicsőségedre, énekkórusok énekelnek, de én meg akarom előzni mindnyájukat, a szívem örökké akar neked énekelni. Akármilyen kicsiny is, nem lehet, hogy ne akard hallani.

Ekkor úgy tűnt fel neki, mintha a levegőben halk hárfapendülések hallatszanának.

Halk hárfapendülések, amik eleinte csak tétován hallatszanak, de nemsokára tele lesz velük a levegő, azután úgy tetszik, mintha aranyfényű hárfahúrok tengere hálózna be körülötte a levegőt. S ő ott lebeg az aranyló és zengő húrok közt, boldog elragadtatással. A

húrokon hófehér kezek járnak fel és alá, és a zene kimondhatatlanul édes. Ekkor elkezdett sírni a boldogságtól.

Elkezdett sírni, s mint ahogy szeméből a könnyek, a szívéből más hangok kezdtek előmőlni, olyanok, mint amik az orgona ércsípjaiból hullanak ki, s a következő pillanatban elkezdte ringatni az orgonazúgás hömpölygő tengere.

Ugyanebben az időben Orbán pápa is imádkozott. Diakónusai már pihenőre tértek, ő maga azonban fennmaradt, és szentségimádást akart végezni egész hajnalig. Öreg volt és azonkívül fáradt, egész nap dolgozott. Az ázsiai püspököknek kellett írnia, mert ott nemcsak az üldözés pusztított, hanem az eretnokség is. Ezen aggódva imádkozott, amikor úgy tűnt fel neki, mintha aranyból sűrűn szőtt hurok szövődne az oltár felett lebegő ezüst galamb köré. Először azt hitte, hogy a mécsesek fényének szálai, amiket az ő öreg s a görög betűktől égő szeme mutat így. De nem úgy volt, mert egyszerre csak, mint a vihar, elkezdtek zúgni a hárfahangok. Ez olyan volt, mintha álmodnék, s valóban, nem látta maga körül a katakombaureg homokkővét, hanem csak a csodálatos tüneményt és csodálatos hangokat. Ekkor aggódni kezdett, hogy valami érzéki csalódás játszik vele, s az nem Istentől van. Vajon mi az?

Anélkül, hogy kimondta volna ezt a kérdést, meg is kapta rá a választ.

– Íme, az Isten szolgálólányának, a tisztaszívű Caeciliának imádsága Jézus Krisztus előtt. Úgy szól, mint a hárfahúroknak ez a tengere.

Ezt egy csengő és ujjongó hang kiáltotta bele a hangok kimondhatatlanul édes viharába és hozzátette még:

– Boldogok a tisztaszívűek!

– Boldogok a tisztaszívűek! – kiáltotta ezer és ezer hang, s a kiáltás mint a vízbe dobott kő hullámgyűrűi terjedt bele a fény és a zengés tengerébe, a hangok egyre mélyebben és mélyebben ömlőek lettek, olyanok, mintha óriási orgonasípkokból törnének elő.

– Íme, az Isten szolgálóleányának, Caeciliának áldozatra kész szíve éneklí Istennek! – kiáltotta újra az előző hang. – És örökké énekelni fogja.

– Örökké énekelni fogja! – mondta a titokzatos visszhang újra ezer szóval, és Orbán pápa a következő pillanatban ott találta magát újra a katakombák sötét mélyén, ahol csak néhány parányi mécses égett az oltár közelében, s felülről, az eső miatt átázott katakombaboltozatról nagy vízcseppek hulltak alá ütemesen.

Caecilia azonban még úgy maradt, körülfonva a titokzatos hangok árijától.

– Ezek a te hangjaid! – figyelmeztette őt egy csengő hang. – Így szólanak!

Caecilia hallgatta a csengő zúgást és tele volt boldog alázatossággal.

– Uram, én nem vagyok erre méltó, hogy azt így fogadd.

Amit gondolt, az azonnal zenévé vált, és zene volt az is, ami válaszolt neki.

– De így fogadom! Így fogadom a te örömedet és áldozatodat. Így fogadom mindazokét, akik követnek téged. De mivel te az elsők között vagy, nemsokára te leszel a jelképe annak az éneknek, amelyet az én egész Egyházam énekel nekem. Még csak egy kevés idő és nemsokára nem lesz mise a földön, amelyben meg ne említenék a te nevedet.

– Uram, én telhetetlen vagyok! Minél többet adsz, annál többet akarok én! Mondd meg, hogyan teszed ezt. Mondd meg, hogy mit tegyek most abban az ügyben, amelyben tehozzád menekültem.

– Lásd! – mondotta boldogan a hang, mint ezer ezüst és arany csengő zenéjének vihara. S a következő pillanatban Caecilia széttárt karokkal, ujjongva felsikoltott:

– Praxedis!

Valóban, vértanú dajkája állt előtte. Ugyanaz az édes, kicsiny alak, amilyen életében volt, ugyanaz a barna arc, finom, egyszerű vonások. Széttárta karját és ránevetett Caeciliára. A következő pillanatban hatalmas és fenséges angyallá változott.

– Védelmezni foglak! – kiáltott fel oly hatalmasan, mint a szél sikolya és mint a láng, s aranyló lángoszloppá lobbanva távolodott bele az ürbe, rohanó fényvonalat vonva maga után, s a messzeségből harangozott vissza a hangja.

– Melletted leszek Isten parancsára!

Caeciliának nem volt ideje magához térni, mert egy gyöngéd, halk és nevető hang suttogetta mellette:

– Én is!

Caecilia felkiáltott:

– Anyám!

Valóban anyja állt ott, aki halálos ágyán lett keresztény. S ő is angyallá és lángoszloppá lobbant ugyanúgy, mint Praxedis és felkiáltott:

– Ne félj! – És meg ezt: – Tarts ki! – És újra: – Boldogok a tisztaszívűek!

Caecilia látta még, hogy az angyali seregek kórusa hogyan éneklé azt, s nemsokára ott találta magát újra szobájában, félig megfagyva, a magánál őrzött Oltáriszentség előtt. Odakünn már virradt az őszi reggel, ő pedig boldogságában újra buzgó szentségimádásba kezdett.

Ötödik fejezet: Valerianus ékszerei

Délután megérkezett Valerianus esküvői ajándéka: egy ezüst ládácska, tele drágakövekkel és ékszerekkel, amelyeket az ősök gyűjtöttek még és ajándékoztak feleségüknek. Valerianus ezt anyjától örökölte.

– Próbáld fel! – parancsolt rá apja Caeciliára, de ő maga nem várta meg, míg Caecilia felrakja az ékszereket, hanem elment, hogy a házasságot bejelentse a császári udvarban. Ez fontos volt. Septimius Severus féltékenyen ellenőrizte a római arisztokraták minden lépését, és megtörtént, hogy nem egyezett bele túlságosan nagy vagyonok egyesítésébe.

Azonnal kihallgatást kapott.

A császár, az óriástermetű hajdani közkatoná, komoran, rosszindulatúan hallgatta a bejelentést. A kihallgatás az Aranyház császári dolgozószobájában történt, a császár asztala mellett ült, írásai felett, és szúróan szegezte szemét az öreg, elegáns arisztokratára. Nem tetszett neki az ügy, de nem volt semmi olyan kifogás, amit a jogosság látszatával fedezhetett volna. A császár tudomásul vette a bejelentést, és elbocsátotta Caeciliust, de utána azonnal kihallgatásra idézte magához a prefektust, Almachius.

A prefektus ugyancsak Róma kormányzója és a testőrség parancsnoka volt, de általában őt tekintették a császár helyettesének, és mindenki félt rideg, komor, kegyetlen energiájától. Általában azt hitték, hogy a császár keresztényüldözési mániáját Almachius éleszti, s azt is suttozták róla, hogy Septimius Severus után ő maga szeretne császár lenni. Mindenesetre igyekezett összeköttetéseket és vagyont szerezni, különösen a gazdag keresztények vagyonának elkobzásával. Talán leggazdagabb embere lett így a birodalomnak, de piszkosan fősvény volt, s még nagyobb vagyonra éhes. A császár azonban nem tudta nélkülözni őt.

Amint Almachius értesült az ügyről, azonnal felneszelt. A Valerius- és a Caecilius-vagyon egyesülése? Mind a két család dúsgazdag, az igaz. De mind a kettő hűséges volt a császárhoz eddig. Nem, azt nem lehet mondani, hogy ártalmas emberek lennének. Bár jó lesz figyelni őket. Különösen azok a Caeciliusok olyan meghúzódnak, hogy kereszténygyanusak. Majd utána nézet, van egy embere, volt keresztény, bizonyos Priscus nevű, azzal szokta a hasonló helyzeteket kikémleltetni.

Amikor hazament, sokáig gondolkozott egy különös ötleten. Mi lenne, ha a házasság és a két család vagyonának egyesítése után jönnének csak rá, hogy keresztények? Az, hogy egyszerre kobozhatná el a két egyesített vagyont. Csábító kilátás! Addig legjobb lesz békében hagyatni őket. S buzgalmában saját kezűleg írt meleg hangú gratuláló sorokat Caeciliusnak, akit jól ismert, és sürgette, jó lesz minél hamarabb megkötni a házasságot.

Caecilia pedig azalatt ott állt szobájában a felnyitott ezüstitládika előtt. Az ékszeres ládából tarka ragyogással tört elő a drágakövek tüze.

Voltak ott sokkönyöknyi hosszú gyöngysorok, amelyek gyengéden égtek, mint sápadt csillagok, átlátszó gyémántok, arany- és ezüsthüggök, karcsatok és kőöntvények. Súlyos dísz, amellyel egy férfi szerelme ruházta fel őt. De apja parancsa parancs, és ő felrakta magára az ékszereket.

Így, amint illett, felékszerezve ment ki vőlegényét és leendő sógorát fogadni, amikor azok megérkeztek, s jelentették neki, hogy ott várakoznak rá az átriumban.

A szökőkút vize lágyan suhogott, mögötte pedig összehullt az átriumba vezető ajtó bíborfüggönye. Megállt a vörös és kék liliomok között, s a bíbor háttér kiemelte, milyen sápadt. Róma még nem látott soha sápadtabb menyasszonyt. A két férfi felállott, és elfogódva bámulták meg őt. Az, aki belépett az ajtón, nem a gyermekleány Caecilia volt, hanem Caecilia, az úrnő, súlyosan megterhelve arannyal és ezüsttel, drágakövek színes tűzével.

Hajába illesztette a Valeriusok asszonyainak aranykarikáját, fülében gyémántok és rubintok tündököltek, öve igazgyöngy volt, csuklóján arany karcsatok. És nagyon szomorú volt, félelmetesen, súlyosan szomorú.

Ekkor megkérdezte félénken és elfogódva Valerianus:

– Mért vagy olyan szomorú, Caecilia?

És Caecilia így válaszolt:

– Azon gondolkodom, hogy ezeknek az ékszereknek árát oda lehetne adni Róma szegényeinek!

Valerianus nem tudott válaszolni, mert belépett Caecilius, és az esküvő előkészületeiről kezdett beszélni. Az esküvőt már harmadnapra meg akarta tartani. De a tervezgetések alatt ő is megbámulta Caeciliát a maga súlyos, szomorú díszében. A sápadt arc két oldalán átlátszó tűzzel tündököltek a gyémántok. Gyönyörű volt.

– Olyan vagy, mint édesanyád, amikor fiatal volt – mondta neki. De volt egy a Valerianus-féle ékszerek között, amely furcsa és kényelmetlen érzéseket idézett fel bennük, egy szorosan a nyakra ülő rubintsor. A sötétedő átrium félhomályában úgy tetszett, hogy a fehér, karcsú leánynyakon vörösödő vékony sáv véres vonal, amit a hóhér bárdja ejtett.

Hatodik fejezet: „Cantantibus organis”

Az esküvőn ott volt az egész előkelő Róma. Igen, a régi arisztokrácia ilyen alkalmakkor megmutatta pompáját és eleganciáját a felkapaszkodott császár rabszolgákból felkapaszkodott udvaroncainak. És mivel erre már rég nem volt alkalom, Róma még sohasem látott eddig olyan káprázatos esküvői ünnepséget, mint Caeciliáét és Valerianusét.

Azon az estén az öreg Caecilius-ház úgy felújult és felragyogott, mintha ő maga volna a menyasszony. A palota a lámpák tűztengerében állt, minden oszlop tele volt aggatva drága keleti szőnyegekkel, a mennyezet örökzölddel, az óriási csarnokban, különösen az átriumban a rokonság és jóbarátok szorongtak, az átriumba emelvény volt beépítve, rajta zenészek és táncosnők.

A hangszerek próbálgatásának halk, melodikus zaja átzengett a szőnyegajtókon, be Caecilia öltözködőszobájába, ahol éppen azokat az ékszereket adták fel rá, amelyeket tegnapelőtt is oly kedvetlenül viselt.

Egyébként ma is kedvetlen volt, feltűnően sápadt. Ruháinak felöltésénél nem engedett senkit sem segíteni, hogy észre ne vegyék a szöges övet dereka körül. Éppen oda, ahol ruhája alatt a szöges öv húzódott, kellett illesztenie a Valerius-ház asszonyainak arany övét. Ez hihetetlenül finom egyiptomi aranyműves munka, hajszálvékony aranyfonalakból szöve, olyan finoman, akár a csipke. Sápadt arca körül, akár a tűz, szikráztak a függő gyémántsorai. Senki sem tudta, hogy mivel készült az esküvőre, eljegyzése napja óta nem evett. S most, hogy készen volt, kiküldött mindenkit a szobájából, és hallgatta a hangszerek hangolásának beszűrődő zaját.

Lágy hárfá- és kemény citerapendülések hatoltak át a szőnyegeken, közben-közben belebelebúgott a víziorgona méltóságos hangja.

– Földi dal – gondolta magában s átfigyelt arra a dalra, amelyet két nappal azelőtt hallott. Elég volt behunynia szemét, hogy lássa a húrok zengő és lángoló tengerét, s hallja a túlvilági orgonákat.

– Minden orgona téged fog dicsérni – hallotta a titokzatos hangot –, ha ezeket a földi orgonákat nem veszed észre.

S ebben a pillanatban teljes erővel felzúgott odakünn a zenekar. Közeledett a vőlegény. A hárfahangok úgy zúgtak, akár az ezüst vizek, a kitharák csengtek és sikoltottak, a kis kéziorgonák dallamosan zúgtak s megszólalt az énekesnők aranyhangja. Görögül énekeltek, Alkaios egyik esküvői dalát.

A függönyök szétszapódtak, megjelentek selyembe öltözött szolgálóleányai, hogy kövessék a terembe. Intett nekik, hogy egy pillanatra várjanak. Azok vártak, ő pedig behunyta szemét, még egyszer akarta hallani a másik zenét. És ezt suttogetta közben:

– Te tudod, Uram, mennyire a tied vagyok.

Amikor felnyitotta szemét, újra ott találta magát öltöztetőszobájában, amely tele volt másokkal, a szétvont ajtófüggönyön túl a kivilágított folyosó lángolt, mint valami tűzben égő torok, belőle a földi élet csapott be, édesen és hízelkedően.

Közrefogták és elindultak vele, bele a tűzbe és a zenébe, a hófehér fényekkel sugárzó átrium felé. Amikor belépett, felzúgott a meglepetés moraja. A sápadt leány, talpig hófehérben, a Valerianus-ház súlyos és híres ékszereinek tömegétől ragyogva, szinte roskadozva alattuk... Ilyen szépet keveset látott Róma. A zenekar hangszerei és az énekesleányok ujjongva sikoltottak, a görög dal új strófája éppen a palota termébe belépő menyasszonyról szólt.

Szemközt azonban már közeledett a vőlegény is. Ha a menyasszony tetszett, abban is megegyeztek a vélemények, hogy Valerianusnál rokonszenvesebb vőlegényt is keveset láttak.

Fehér tógában, fénylő fürtökkel, rózsákkal megkoszorúzva jött, a szemei ragyogtak az örömtől.

Egymáshoz vezették őket a terem közepén, s az esküvői menet elindult, végig a menyasszony házán a kijárat felé, ahol a belső udvaron a gyaloghintók várakoztak rájuk és az ünneplő menetre. Virágok, fáklyák, hangszerek...

A menet végigvonult Róma utcáin a Valerius-palota felé, az esküvőnek itt kellett megtörténnie. Az utcák tele voltak néppel, az előcsarnokok magas lépcsőzetén, oszlopok talapzatán mindenütt kíváncsiak tolongtak. Itt-ott szegényes és tisztaruhás csoportok, amelyek merően nézték a menyasszonyt. Az viszonzta a néma üdvözlést és szemének pillantása kért: „Imádkozzatok érettem!” Azoknak pillantása pedig válaszolt: „Imádkozunk!” Keresztények voltak.

A Valerius-palota úgy ragyogott feléjük, mintha lángfalakból állana. Lámpasorai mereven tündököltek, feljاراتánál ott álltak a ház rabszolgái, díszöltözöttek. Valerius szállt ki először, megvárta Caecilia gyaloghintóját, kísérette őt onnét. Caecilia lábai vörös szőnyegre léptek.

Ebben a pillanatban odabenn sikoltott fel a zenekar. Senki sem tudta, miért hunyja be szemét egy pillanatra a menyasszony. Azután vőlegénye oldala mellett felhaladt az előcsarnok lépcsőin. Amikor a küszöbhez értek, apja és Tiburtius vártak rá, ők voltak az esküvő hivatalos tanúi, előttük történt meg a szertartás, a menyasszony elmondta a formulát, amelyben hűséget fogad a férfinak, aki eddig vőlegénye volt, ettől a pillanattól kezdve jogilag férje, s a vőlegény átemelte küszöbén a Valerius-ház új úrnőjét, akire és a díszes, óriási vendégseregére odabenn az esküvői lakoma várt és az esküvőzenekar hangáradata.

Caecilia azonban nem azt hallgatta.

Hetedik fejezet: Valerius kíváncsi

A lakomának vége volt, a vendégsereg szétszéledt, a mécsek kiégtek, Valerianus és Caecilia kikísérték a kijáratig Caeciliust és Tiburtiust. Azután visszatértek az átriumba.

Az óriási teremben több sorban húzódtak a lakoma asztalai, még tele az utolsó fogás gyümölcszeivel és édességeivel, eltakarítatlan edényeivel, boraival, a mennyezetről virágfüzérék lógtak alá, a zenekar emelvényén néhány ottmaradt fuvolás aludt, a legvégső percig szolgálatban levő rabszolgák közül is aludt egy-kettő, háttal a falnak dőlve, a terem sarkaiban. A mécsesek hidegen füstölögtek, csak gyéren szerteszórva égett néhány gyertya. Félsötét volt.

Valerianus rámosolygott Caeciliára.

– Ez ettől kezdve a te házad és mától kezdve te rendelkezel itt.

Caecilia visszamosolygott.

– Nem lesz nehéz. A mi házunkban is én voltam eddig az úrnő.

Valerianus akkor komoly lett.

– Örülök, hogy ilyen szép úrnője van a házamnak. Szép és különös.

– Semmi különös nincsen bennem, Valerianus – mondta Caecilia szelíden. – Csak majd egy dolgról kell mondanom valamit.

– Óh – mondta sápadtan Valerianus –, dehogynem vagy te különös. Én félek is az én különös úrnőmtől. Hiszen észrevettem, mikor szótlánul ültél mellettem a lakoma alatt a zenében, valahová máshová és másfelé figyeltél.

– Igen – vallotta be Caecilia –, másfelé figyeltem. Valerianus, mondanom kell neked valamit.

– Mondd! – szólt Valerianus. – Megígérem, hogy akármit mondasz, örömmel hallgatom.

Caecilia szemében öröm villant fel.

– Megígéred?

– Megígérem – fogadta Valerianus.

– Valerianus, férjem, meg kell mondanom, hogy én keresztény vagyok.

– Nem bánom. Különben is tudtam, beszéltem róla apáddal. S tulajdonképpen örülök is annak, hogy keresztény vagy. Tudom, hogy a keresztény asszonyok mind hűségesek.

– Igen, hűségesek. Én is hűséges vagyok. Ismered-e a keresztények hitét, Valerianus?

– Nem ismerem. Tudom, hogy bizonyos Jézus Krisztust tisztelték.

– Jézus Krisztust, aki Isten egyszülött fia. Sokat fogok majd neked róla beszélni. De nem csak tiszteljük, hanem szeretjük is.

Valerianus bágyadtan mosolygott.

– Ez különös. Nem hallottam arról, hogy akármelyik istenséget is szeressék alattvalói. De beszélj tovább!

– Mi szeretjük. Szeretjük olyan erős szeretettel, hogy nem hasonlítható semmi ahhoz a szeretethez. Még a férj és feleség szeretete sem. És ő is szeret minket. Hogy az iránta való szeretetemet megőrizze, hatalmas angyalokat állított oldalam mellé. Most is itt vannak mellettem.

Jobbra-balra nézett, s látszott rajta, hogy valóban látja is azokat, akikről beszél. Valerius hátralépett két lépést.

Amit Caecilia mondott, az komolyan hangzott, s volt benne valami félelmetes az üres teremben, a gyér fények, félsötét és az alvó rabszolgák között. Nem lehetett benne kételkedni.

– Ezért láttalak téged olyan titokzatosnak.

– Ezért!

Nyugtalan csönd volt, néhány kilobbanó mécses sercegett csak, az elhervadt virágok kábítóan sűrű fonnyadásszaga egészen betöltötte a levegőt. Valerianus komor lett.

Az egész esküvő alatt érezte Caecilia körül a különös és túlvilági titkot, elfogódott volt vele szemben akkor is, most is. Amit Caecilia mondott, az alapjában véve meg sem lepte. Nem tudta, mit érezzen. Caecilia lehunyt szemmel állt előtte, és ajkai lassan mozogtak. Valerianusért imádkozott. És Valerianus engedte, hogy lelkében felülkerekedjék az először megmozduló érzés, a csodálat, megilletődöttség és kíváncsiság.

– És láthatnám-e azokat, akik melletted vannak? Szeretném látni őket!

Caecilia ekkor közelebb jött hozzá.

– Valerianus – mondotta kedvesen –, köszönöm azt az örömet, amit okoztál. Fáradt vagy-e?

Valerianus szemei égtek az álmatlanságtól, hiszen már virradt. De Caecilia kérésére elmúlt minden fáradtsága.

– Nem! Nem vagyok fáradt.

– Akkor menjünk fel a tetőre, Valerianus. A hajnal ma nem hideg, s a levegő tiszta ott. Ott azután beszélni akarok neked valakiről, akit te is meg fogsz szeretni, Jézus Krisztusról. És amikor már hiszel, s eleget tanítottalak, elmész Orbán pápához és megkeresztelkedsz.

– És azután?

– Azután látni fogod azokat, akik mellettem állnak.

A tetőnyíláson át gyöngéden és lágyan kéklött be már a virradat.

Nyolcadik fejezet: Almachius kíváncsi

Almachiuszt nem hagyta nyugodtan a dolog: Caecilia és Valerianus ügye. Nagyszerű fogás lenne, ha keresztények lennének: mindkét családnak óriási birtokai vannak. Etruriától Apoliáig; gazdag búzatermő területeik Szicíliában. Valerianusnak azonkívül óriási birtokai Keleten... Ha csak kis részét tudja mindezeknek megtartani sajátmagának, akkor is hatalmasan növekszik vagyona. Elő csak azzal az áruló kereszténnyel, Priscus-szal! Az majd megmondja! Két legionáriust azonnal kiküldött hozzá a külvárosi sikátorba, hogy azonnal idézzék be hozzá.

Almachius alapján véve utálta Priscust. Az áruló: a maga külsejében is silány és satnya emberke volt, vézna külsővel, meggyötört, bizonytalan és ellenszenves arccal, a tartása görnyedt, a hangja bizonytalan. Éppen azért nagyon elcsodálkozott, amikor a két légionárius elébe hozta Priscust.

Ez a Priscus egészen új ember volt, egészen más, mint akit eddig ismert. Ruhái és arca tiszták voltak, pillantása nyugodt, az arcvonásai mélyebbek és zártabbak; az egész ember nagy változáson ment át. Almachius csodálkozva nézte őt.

Kiküldte a légionáriusokat, azután fel és alá sétált néhányszor az óriási dolgozóteremben. Hm, ez a Priscus úgy látszik szépen megszede magát eddigi árulásaiból, vagy talán lekenyerezték az árulásaitól megrettent keresztények, többet adnak neki, mint amennyit ő fizetne... Mást el se tudott képzelni. Mindenesetre Priscust ebben az ügyben nagyobb pénzüsszeggel kell megvesztegetni, mint eddig. Azért tehát ezen kezdte.

– Ide hallgass, Priscus! – mondta neki barátságosan. – Eddig már sok szolgálatot tettél nekünk, elsősorban a császárnak, éppen azért, már neki is megemlítettelek. Az, hogy rendelkezésemre álltál, neked magadnak is hasznos volt, látom egészen rendbe jöttél. Most ismét meg akarlak bízni valamivel, ugyancsak fontos ügygel, éppen ezért a fizetségedet is jóval magasabban szabom meg, mint eddig. Abból, amit kapsz, szép földecskét, csinos majort vehetsz akárhol, eltűnhetsz Rómából és nyugodtan élhatsz, nem félsz keresztény testvéreid bosszújától!

– Ettől eddig sem kellett félnem! – mondta méltósággal Priscus. – A keresztények nem ismerik a bosszút!

Almachius hangot változtatott.

– Az csak nekik rossz! – mondta élesen. – Ha ismernék, már régen elbántak volna veled, ártalmatlanná tettek volna... Azonban ha ők nem ismerik a bosszút, mi ugyancsak ismerjük. Felhasználjuk az árulót, hogy használjon nekünk, de bosszút állunk rajta, ha látjuk, hogy minket árul el... Vigyázz magadra!

Priscus hallgatott. Vonásai semmit sem árultak el. Megrettent volna talán? Valószínűleg.

Almachius újra visszatért az ígéretéshez.

– Amit előbb mondtam, azt ma is állom.

Nagy jutalmat kapsz, és többé nem kívánok tőled semmi szolgálatot. S maga a császár kívánja tőled, hogy mondd meg, keresztények-e Valerianus és Caecilia, akik most ünnepelték egybekelésüket. S ha keresztények, vezess a nyomukra, hogy a császári vizsgálat éppen babonájuk gyakorlása közben érje őket, s gyorsan, fölösleges idővesztés nélkül lehessen bűnüket rájuk bizonyítani és elítélni őket.

Halálos csönd volt a teremben. Priscus mélyen hallgatott, de a szíve olyan rémülten vert, hogy Almachius hallotta dobogását. Gúnyosan mosolygott, s szemei mint a tör szegeződtek Priscus felé.

– A madár csapdába esett! Hát visszaestünk a régi babonába, Priscus?! Ismerlek benneteket, keresztényeket! Ugye „megtértél” és nem akarsz újra áruló lenni. Legszívesebben

azt mondanád, hogy azok, akikről kérdezlek, soha nem voltak keresztények. De az hazugság lenne, és te nem akarsz bűnt elkövetni. Tehát hallgatsz. De jól tudod, hogy éppen hallgatásod leplezi le őket! Tehát Caecilia és Valerianus keresztények.

Priscus továbbra is hallgatott.

Úgy érezte magát, mint valami gonosz, keserű présben, de nem volt hátra más, mint hallgatni. Hallgatni, akármi is lesz. Sem hazudni nem fog, sem feladni őket, mást nem választhat. Így még talán megmentheti őket, mert a gyanú miatt még nem indíthatnak eljárást Caecilia ellen, csak akkor, ha bizonyíték van ellenük.

Így nem volt hátra más, mint makacsul lezárni ajkát, s Almachius komor, hideg, fenyegető szemekkel nézte őt.

– No, látom már, reszketsz! – szólt végre gúnyosan. – De semmit se félj! A hajad szála se görbül meg!

Priscus tagjaiban felengedett a görcs. Ekkor Almachius gyorsan, ravaszul és lenézően hozzátette:

– Ha beszélsz!

De Priscus nem beszélt. Hiába próbálkozott meg azután Almachius akármivel. Hiába hívta be a hóhérok tüzes serpenyőkkel és kínzóeszközökkel. Priscus reszketett ugyan, de félelme felett, kínoktól való rettegése felett vas lélekkel uralkodott. Caecilia arcát és pillantását látta maga előtt, amint beteg feleségére néz... s ez a pillantás, a gyöngédség és erő együvé olvadt édessége erőt adott neki ahhoz az elhatározáshoz, hogy minden kint elvisel, hogyha kell.

Almachius pedig kelletlenül gondolkozott közben. Priscus még kellett neki, ki tudja, miért és mikor lesz rája szükség... Végre az arca felderült: a legjobb lesz, ha szabadon engedi. Ha Caecilia és Valerianus keresztények, akkor Priscus bizonyára azonnal hozzájuk siet, értesíteni őket, hogy gyanú alatt vannak. Legjobb, ha elengedi. Azért, amikor már minden módon agyonrémitgette Priscust, szeszélyesen és hirtelen felengedett.

– No, látom, nem tudok erőt venni rajtad! Tudod mit? Elmehetsz!

Priscust majdnem leverte lábáról a meglepetés. El se akarta hinni, és el sem tudott mozdulni helyéről. Almachius parancsára a katonák dobták ki. Az előcsarnokban még sokáig lihegett és reszketett, végül eliramodott, óvatos kerülőkkel a Valerianus-ház felé. Azt már nem vette észre, hogy Almachius parancsára többen is követték álöltözetben, és nem tévesztették szem elől.

A kémek valóban látták őt bemenni Valerianus palotájába. Nem volt benn sokáig, nemsokára kijött, s egy magas, sötétköpenyes férfi volt vele, maga Valerianus. Az egyik kém azonnal Almachiushoz sietett, jelenteni ezt a prefektusnak. A másik pedig követte őket. Sietős léptekkel mentek a Via Appia felé, ki az országútra, s ott eltértek a kőbányák és a keresztények földalatti sírhelyei felé. Eltűntek, és sokáig nem jöttek elő. De a kém megvárta őket, s hazafelé is követte őket mindvégig. Azután ő is a helytartóhoz sietett.

Almachius nevetett. Keresztények! Hát persze, hogy keresztények!

Kilencedik fejezet: Az angyal megjelenik

Amikor a második nap is eltelt Caecilia és Valerianus esküvője óta, s a két nap alatt Valerianus buzgón hallgatta Caecilia beszédét és tanítását a keresztény hitről, Valerianusnak nem volt hőbb vágya, mint hogy megkeresztelkedjék!

A régi Valerianus, aki nem volt ugyan rossz ember, de csak a földdel törődött, teljesen eltűnt, az új Valerianus Krisztus alázatos híve volt, aki a túlvilágban való hit csodálatával állt Caecilia előtt, mert az megnyitotta számára a titokzatos kapukat.

– Minél előbb szeretném felvenni a keresztséget – mondta Caeciliának. – Tudom, milyen veszélyes ezt tenni éppen most, a legsúlyosabb üldözések alatt, de nem törődöm vele.

A kapus lépett az átriumba, ahol beszélgettek, s egy Priscus nevű embert jelentett, aki sürgősen beszélni akar velük, illetőleg Caecilia úrnővel. A kapus nem akarta beereszteni, de a látogató oly hosszasan követelődözött, hogy a kapus jónak látta legalábbis jelenteni!

Valerianus természetesen nem tudta kiről van szó, de Caecilia igen, és azonnal rosszat sejtett.

– Ereszd be! – parancsolt rá a kapusra, s a következő pillanatban lihegve lépett be Priscus, s roskadt térdre előtte.

– Úrnőm, rossz híreket kell veled közölnöm. Almachius... – Nem tudta tovább folytatni, zokogásba tört ki, és sírva mondta el, hogy mi történt Almachius palotájában: mindkettőjükre gyanakszanak, hogy keresztények. Almachius feltűnő érdeklődéssel van az ügy iránt, valószínűleg a két gazdag család vagyonára pályázik!

– Látod! – fordult Caecilia Valerianushoz sápadtan. – Máris kezdődik a próbatétel! Kitartasz-e szándékod mellett?

Künn komor, felhős őszi délelőtt volt, az átrium borús és félhomályos, és félhomályban fehéren derengett Valerianus sápadt arca.

– Kitartok! – mondta szilárdan. – Kitartok, és abban az órában akarok keresztény lenni, amelyben a gyanú árnyéka rám esett. Legjobb lenne, ha azonnal indulhatnék Orbán püspökhöz.

Ez a keresztény testvérünk elvezethetne hozzá!

Így történt, hogy Priscus, a megtért áruló, új keresztényt vezetett Orbán püspökhöz még azon a napon.

A pápa majdnem sírt örömeiben. Egyetlen új hívő volt csak, egyetlenegy, de amióta az üldözések voltak, azóta egy sem jelentkezett. Ez volt az első, Caecilia érdeméből; vajon ad-e az Isten még újakat? Éppúgy örült Priscusnak is, akinek megtéréséről már hallott, s akit úgy fogadott, mint legszeretettebb fiát. Priscus fellélegzett: megérte, hogy olyan erővel kitartott ma Almachius-szal szemben. Még a vértanúságra is elég erősnek érezte magát ezután.

Valerianus pedig – miután a keresztségi szertartás szerint ellene mondott a Sátánnak és minden pompáinak – megmerült a keresztelő-medencében, s mint keresztény ment haza, vagyis inkább úgy érezte, hogy angyalok viszik...

Már alkonyodott, Caecilia ott imádkozott az átrium melletti kis szobácskában, amit a hatalmas palotában sajátmagának kiválasztott, s amibe hazulról hozatta el saját holmiját.

A hír, amit Priscus hozott, aggasztotta. Fönséges és megragadó volt ugyan Valerianus fellobbanó buzgósága és kitartása, de az ember gyenge... erőt kért számára a megpróbáltatásban, amely rá fog szakadni.

– Hallgass meg engem! – imádkozott teljes lélekből – legyen ő is egészen a tiéd, és ne pártoljon el tőled sohasem. Kész vagyok az ő hitéért és kitartásáért minden szenvedést

felajánlani, kérlek, fogadd el, és erősítsd meg őt kegyelemmel. Angyalaim, akiket mellém rendelt az Úr, álljatok most már őmellette is.

Egészen leborult a földre, a szeme csukva volt, ezért nem is látta azt a fényességet, amely betöltötte a szobát, s amelynek derengésében hatalmasan és csodálatosan feltűnt mellette a két angyal alakja!

Valerianus ezeket az angyalokat pillantotta meg, amint hazaérkezve belépett. Az első pillanatban olyan volt neki minden, mint valami álom: Caeciliának a földön térdelő és földre boruló alakja mellett a két sugárzó, hófehér oszlop, elmosódó, lágy körvonalakkal, fehér ruhában, meg-meglengő szárnyakkal. Megfélemledve térdelt le, s a halk zaj, amit keltett, felkeltette Caecilia figyelmét. Arrafelé fordult.

Ott térdeltek egymással szemközt, Caecilián is fehér ruha, Valeriánuson is még a keresztség fehér ruhája, köztük az angyalok elmosódó, lágy sugárzása. Egyikük sem mert szólni. Valerianus szeretett volna mondani valamit, de Caecilia ajkára tette ujját, és úgy figyelmeztette, hogy most ne. S ekkor az egyik angyal elkezdett sugározni. Elkezdett egyre vakítóbb fénnel égni, míg fehérebb nem lett, mint a hó, s akkor kinyújtotta a kezét Valerianus feje fölé.

A kinyújtott kézben koszorú villant meg vörösen és fehérén, koszorú fehér liliomokból és vörös rózsákból. Valerianus a fején érezte a dús virágkoszorú súlyát, a következő pillanatban minden eltűnt. A kis ajtófüggönyön át látogató lépett be: az öccse, Tiburtius.

Tizedik fejezet: Tibertius megtérése

Tibertius gratulálni jött bátyjának és Caeciliának, amint az a családtagok részéről illet: a harmadik napon.

A palotát feltűnően szomorúnak és kihaltnak találta, a rabszolgákat különös arccal járóknak s bejelentés nélkül lépett be bátyja és Caecilia szobájába. Ott úgy tetszett neki, mintha valami villanás tűnt volna el a szeme elől, azután a félhomályban tédről felemelkedő két alakot látta. De az első, amit megérezett, a virágok illata volt.

– Friss liliomok és rózsák októberben! – mondta vidáman. – Ki hallott ilyent Rómában? Ha tudtam volna, hogy ilyent lehet szerezni, elborítottam volna veled házatokat. Üdv nektek!

A félhomályban különösnek tetszett előtte bátyja kedves, elmélyült mosolya. Valerianus a mécesest hozó rabszolgáért kiáltott, s leültette öccsét a kicsiny, finom színekkel befestett, apró szőnyegekkel tele szobában.

– Megváltoztál Valerianus – mondta meglepődve Tiburtius. – Megváltoztál, ezeket a vonásokat azelőtt nem ismertem az arcodon. De nini, hol vannak a rózsák? És hol a liliomok?

Csak most, a mécs éles fényében látta, hogy nincs itt semmiféle virág, pedig az illat, szinte kéken párologva ott úszott a levegőben. Valóban virágillat volt. S ekkor pillantása rátévedt Caecilia mosolygó arcára.

– Nos, beszélj, Valerianus! – mondta Caecilia. – Beszélj csak bátran! Tiburtiusnak beszélhetsz.

Valerianus töpregett egy kicsit. Mit mondjon öccsének? Nehéz lesz... Végül bevallotta...

– Tiburtius, mi keresztények vagyunk!

Tiburtius elcsodálkozott.

– Azt eddig is sejtettem, hogy Caecilia az. De hogy te... Ezt mégis csak nekem kellett volna először megmondanod!

– Hiszen úgyis neked mondom először! – nyugtatta meg Valerianus. – Csak néhány óra óta vagyok az.

– Akkor hát ez történt veled – jött rá a titok nyitjára Tiburtius. – Ezért lett olyan különös az arcod, mert keresztény lettél. Milyen vidám és milyen mély! Nem félsz? Éppen most lettél keresztény, amikor...

Valerianus félbeszakította.

– Amikor a prefektus, amint hallom, melegen érdeklődik az iránt, vajon nem vagyok-e keresztény!

Tiburtius megfélemledett.

– Bátyám! Csak nem? Legalább egy ideig ne valld be. És azt mondják, hogy ezt az Almachiust meg lehet fizetni! Ne tedd azt, hogy amint ők hívják: vértanúnak menj az esküvőd után három napra...

– Ha te tudnád, hogy ez lesz az én igazi esküvőm, hogy halálba megyek és kínzóeszközök közé! – kiáltott fel Valerianus. – Ez az én igazi menyegzőm, és ez az ennek a virágnak illata, amit érzel! Tiburtius, azt akarom, hogy azonnal keresztény légy te magad is.

Tiburtius szinte rémülten nézte.

– Azt akarom – szólt végül –, hogy Caecilia beszélje el mindazt, ami történt. Caeciliának kell elmondania, mert te nyugtalan vagy és össze-vissza beszélsz, ő pedig csak ül és nyugodtan mosolyog. Nos, Caecilia, beszélj!

Caecilia fehér keze fellibbent a levegőbe, s a kereszt jelét vetette fölébük. A bronzmécs, amit a rabszolga felakasztott, ott égett felette a falon, a kellemes fény végigáradt arcán és

fehér ruháján. Mindkét férfi előtt úgy rémlett, de egyik sem merte kimondani, hogy arcából és ruháiból gyöngéd, derengő világosság áradt.

– Elmondom! – mondta Caecilia. – Elmondok mindent, de előbb láss, Tibertius!

Felállt, eloltotta a mécsest és most Tibertius megfélemlődve látta, hogy a belőle kisugárzó fényesség mint tölti be a szobát. Ott állott a fényben, kitárt karokkal és Tibertius letérdelt előtte.

– Most már arról beszélj Caecilia, csak arról beszélj, hogy mit kell hinnem és tennem, hogy keresztény legyek. Az akarok lenni.

– Ül le! – mondta egyszerűen és kedvesen Caecilia. S a következő pillanatban elkezdett beszélni.

Tizenegyedik fejezet: A vértanúság rózsakoszorúja

Én is megyek Orbán pápához! – kiáltott fel tüzesen Tibertius, jó két óra múlva, amikor Caecilia már sokat beszélt. – Legjobban szeretnék most menni, most azonnal. Legjobban szeretnék már ebben a pillanatban megkeresztelkedni.

Künn siető lépések tartottak az átrium felé.

– Tiburtius – mondta Caecilia –, ezzel az erős vágyakozással és a vérrel, amit nemsokára ontani fogsz, máris keresztény vagy.

Egy rabszolga lépett be sápadt arccal és mécsessel.

– Uram! – fordult Valerianushoz – Maximus tiszt úr, barátod van itt. A hangja egészen fakó volt s megremegett, amikor hozzátette:

– Katonákkal.

Künn valóban felhangzottak egy megvasalt katonai saru léptei. Maximus, Valerianus ifjúkori barátja közeledett, de mennyire más léptekkel, mint azelőtt! Lépései most szinte csikorogtak a márványkockákon, s mikor félrevonta a függönyt, látszott, hogy az átrium másik végében katonacsapat tartózkodik. A fáklyafényben odavillantak a sisakok és a kardok. Maximus komor arccal lépett be.

Valerianus elébe sietett.

– Ne is szólj! – kiáltott Maximusnak. – Felesleges, hogy beszélj. Tudom miért jöttél, s előre is bevallom, már neked, hogy keresztény vagyok.

Maximus megdöbbsent.

– Megijeszt az, amit mondasz, Valerianusom! Valóban azért jöttem, hogy a prefektus elé kísérjelek, de nem hittem volna, hogy téged is elért volna már ez a babona. Jaj Rómának, ha legjobbjai lesznek egymásután áldozatokká. Most mit tegyek?

Most Tiburtius volt az, aki válaszolt.

– Kísérd a prefektushoz. És mivel én magam is keresztény vagyok, veletek megyek!

Caecilia megmozdult a háttérben.

– Úrnöm – óvta őt gyengéden és udvariasan Maximus – vigyázz! Rólad is szó volt, de terólad azt mondta a prefektus, hogy nem kell hozzá vinnem. De Valerianust és Tibertiust elviszem, ne haragudj, hogy megrabollak tőlük.

Intett, és a katonák közelebb jöttek. A fáklyák sercegeve, szikrázva égtek, az átriumot övező ajtókból rabszolgák özönlöttek be, és sírtak, azok, akik keresztények voltak, önként akartak jelentkezni, de Maximus hangoztatta, hogy csak Valerianust és Tiburtiust viszi el.

Mind Caeciliát nézték, aki hol sápadt, hol égő arccal állt övéi mellett, és most szilárdan szólt:

– Isten veled, Valerianus! Légy erős, imádkozom érted. Isten veled Tiburtius! Eddig csak név és jog szerint voltál rokonom, most nem sokára az leszel vér szerint. Imádkozom érted.

Maximus csodálkozott magában, hogy egy pillanatnyi felindulást sem árul el a hangja. Egészen nyugodt volt a viselkedése és a másik kettőé is, akik szintén nyugodtan búcsúztak el. Ha nem mondták volna meg, hogy keresztények, azt lehetett volna hinni, hogy a vád hamis és ők tudják, hogy fel fogják őket alóla menteni...

Az úton Maximus csatlakozott foglyaihoz. Hogy a dolog ne keltsen feltűnést, nem láncoltatta meg őket, hanem úgy haladtak – amúgyis sötét volt egyébként –, mintha barátai csatlakoztak volna hozzá, s csak véletlenül vannak ott a kísérő katonák.

– Mi vett rá benneteket tulajdonképpen erre a szerencsétlen dologra? – kérdezte tőlük szemrehányóan. – És éppen most, amikor legjobban dühöngenek az üldözések? Ha másképpen nem megy, legalább tagadjátok a vádat. Én szívesen megteszem, hogy nem tudok

arról, hogy nekem már bevallottátok, hogy keresztények vagytok. De azok ketten nem hallgattak rá.

– Nem tehetjük meg, kedves Maximus! Vigy csak nyugodtan bennünket, ami történik velünk, az a legjobb, annál jobb nem eshetik!

A római utcákon a borús estében is nyüzsgött a nép, keresztülhaladtak a szűk utcák mécszekkel kivilágított üzletei között, és közeledtek a prefektusi palotához, amely a császár palotájához állott közel. Az óriási épület feketén, némán, fenyegetően állott az estében. Körülötte, mint mindig, kíváncsiak csoportjai lődörögtek. A két előkelő ifjú, barátjuk társaságában, eddig még nem volt gyanús, de mivel a légionáriusok ide hozták őket, most feltűnt. Egyszerre szétterjedt a szóbeszéd, hogy két előkelő római ifjút azért fogtak el, mert keresztények – s alig tűntek el a katonákkal együtt az előcsarnokban, máris egész tömeg gyűlt a palota köré és kíváncsian várták a történendőket.

Caecilia sötét lepellel talpig lefátyolozva, ott szorongott a tömeg között, amely az egyre mélyebbé váló éjszaka ellenére is egyre növekedett. Nem ismerték fel, és nem is törődtek vele, ide-oda lökdösték, ő pedig nyugtalan szívvel várt, mert a kihallgatás már órák óta tartott. S ott, elveszve a tömegben, hallva a kíváncsi, gúnyos és rosszindulatú megjegyzéseket a keresztényekre, a szíve elszorult.

– Mind ilyenek ezek, Uram! – imádkozott keserűen. – Ilyenek az egész világon. A szívük olyan, mint a megostromolhatatlan vár, nem lehet bevenni. Vajon hogyan lesznek a tied ezek a részvétlen és rettenetes szívek. Nem volt-e vakmerőség tőlem, ha arra gondolok, hogy segítek neked ezeket a szíveket bevenni? Milyen gyöngé vagyok, milyen erőtlen, milyen kicsiny, hogyan tehetem ezt? És itt van ez a sötét palota, ahol ellenségünk székel. Milyen keserű nekem az a gondolat, hogy látszat szerint és ideiglenesen diadalmaskodik feletted! Te tudsz felette győzni hatalmaddal, de hogyan segítek neked én? Bocsásd meg, ha vakmerő voltam, és azt hittem, hogy megtehetem ezt, hogy telik tőlem.

S mivel a szíve keserű és aggódó volt, behunyta a szemét.

Ebben a pillanatban úgy tetszett neki, mintha vörös tűzfény derengene előtte, ostorozást hallana és férfihangokat. Jobban figyelt, és ekkor már tudta, hogy látomása van, és látomásában a prefektusi palota egyik szobáját látja. A következő pillanatban egész tisztán látta, hogy az ő ereje hogyan segít legyőzni a Rossz hatalmát a földön.

Úgy tetszett neki, hogy a tágas és magas terem hátsó oszlopai között áll, és figyeli az előtte folyó jelentet. A látvány rettenetes volt, mert a hóhérok éppen a fiatal Tiburtiust kínozták: az ott feküdt a kínpadon, és a testét izzó vassal sütögették. Arca véres, irtózatosan megkínzott volt, Almachius ott állt a közelében és személyesen irányította a hóhérok munkáját. A sarokból pedig ostorozás hangzott, ott a már elájult Valerianust térítették így magához.

A következő pillanatban úgy tetszett neki, mintha Valerianus mellett állana, de mindazok, akik a teremben vannak, nem látják őt. Valerianus, akit éppen úgy összeégettek tüzes vasakkal, a földön feküdt, égetéssel és vérfoltokkal tele ruhában, és irtózatosan gyötrődött az ostorcsapások alatt, pedig önkívületben volt. Éppen az új és másfajta kintól kezdett magához térni, s bágyadtan próbálta meg felnyitni vérrel elöntött szemeit.

Caeciliának úgy tetszett, mintha Valerianus látná őt!

Valóban, Valerianus azután, hogy felbukkant önkívületéből, ott látta maga mellett álldogálni Caeciliát, de csak fehérítő körvonalait, amelyeken keresztül áttetszettek a szoba falai s az ott állók. Tudta, hogy látomása van.

– Imádkozz érettem... mondták Valerianus erőtlen ajkai. Imádkozz, hogy erős legyek. És Tiburtius...

Tiburtius e pillanatban rémesen felüvöltött. Ez volt a fájdalom első hangja, amióta kínozták, azonban most: egy izzófehérre tüzesített vas hatolt bordái közé, és égett hús súlyos bűze lebegett a levegőben. Azonban alig hangzott el a kiáltás, Caeciliának úgy tetszett, mintha valami tompa fény csillámlását látná Tiburtius körül. A következő pillanatban már fel is ismerte: anyja állt Tiburtius mellett, és enyhítette kínjait, hűvös kezekkel simogatta arcát és suttogott neki. Mintha azt suttogta volna:

– Ez a te vér- és tűzkeresztiséged!

A halálra gyötrött, megkínzott, fiatal arc mosolygott. A szobában úgy hatott az a mosolygás, mint a rémület. Almachius elsápadt, Maximus pedig előrelépett.

– Uram! – mondta rekedt hangon a prefektusnak – Almachius prefektus úr: én nem vállalom ezt tovább! Itt a kardom, e pillanatban én is keresztény lettem; kész vagyok meghalni azokért az igazságokért, amelyekért ennyi kint lehet elviselni!

Tompa csönd volt, a prefektus felemelte izzadt, sötét arcát és véres szemét. Azután intett a légionáriusoknak, akik közrefogták Maximust. De őt már nem kínoztatta meg, nem lett volna semmi értelme. Valerianust azért kínoztatta, mert szerette volna, ha kínjaik között engednek neki és olyasféle vallomást tesznek, hogy a császár ellen is összeesküvést szöttek – ekkor nagyobb rész jött volna neki az elkobzott vagyonból. De azt a vallomást nem lehetett a megkínzottaktól kicsikarni. Szilárdan ragaszkodtak ahhoz, hogy ők keresztények ugyan, de a császár ellen nem szöttek összeesküvést.

A kínzást is félbehagyatta. Valerianust és Tiburtiust hideg vízzel mosták le, és térítették magukhoz. A törvény szerint teljes öntudatuknál kellett lenniök ahhoz, hogy a halálos ítéletet ki lehessen hirdetni előttük. Ez megtörtént, ők bágyadtan hallgatták, és nem fellebbeztek ellene. Az ítélet mindkettőjük lefejezésére szólt, a Via Appián, a harmadik mérföldkőnél.

Itt fejezték le a legtöbb keresztényt.

Mikor az ítélet megvolt, Almachius dühösen fordult Maximushoz, és megkérdezte, ragaszkodik-e ahhoz az ostobasághoz, amelyet kijelentett előbb. Maximus kijelentette, hogy nem ostobaság az, amit elhatározott; ragaszkodik hozzá. És szemei állhatatosan nézték a Valerianus és Tiburtius mellett látszó alakot, akit senki más nem látott, csak azok és ő: Caeciliát. Maximus tudta, hogy Caecilia láthatatlan testben ott időzik közöttük, s a csoda megtérítette őt. Erre a prefektus közömbös hangon ítélte őt is lefejezésre, ugyanakkor és ugyanott, és megbízott egy fiatal tisztet a kivégzés végrehajtásával.

Tizenkettedik fejezet: Az égi seregek gyarapodnak

Amikor mindezeket végigszemlélte, mintegy álomban, Caecilia künn találta magát az utcán, a tömeg között, oly megkínzottan, mintha ő maga esett volna keresztül kínjaikon. Minden csontja külön fáj, láza volt, ajkai cserepesek lettek.

Az éjszaka különben koromsötét lett, mert a felhők elfogták a holdfényt és esett; a vízcseppek jól estek Caecilia lázas arcának. Kissé lehűtötték. A tömeg még mindig várakozott és morajlottak; azóta hallották valakitől, hogy a palotában micsoda kínzások folynak; a halálítéletéről is tudtak, és most azt várták, hogy az elítéltek megjelenjenek: a vesztőhelyre akarták őket kíséni.

Vörösen mint a tűz, fáklyák fénye lobogott fel az előcsarnok oszlopai közül, a három ifjút hozták, s a tömeg elkezdett morajlani. A kíváncsiságból rémület és felháborodás lett, amikor megpillantották őket. Valerianus és Tiburtius csak roncsok voltak, akiknek már súlyos kín volt élni és járni is. Maximus támogatta, szinte vitte őket erős karjaival, s őt, mivel nagyon népszerű volt, s mindenki szerette, mély megdöbbenés fogadta.

– Vesszen a prefektus! – kiáltotta valaki. – Ha ilyenek: akkor éljenek a keresztények.

Eddig még sohasem történt, hogy a tömeghangulat a keresztények mellett nyilatkozott volna meg. A tömegben volt néhány keresztény is, akik eddig félénken lapultak meg. Ezek is kiáltozni kezdtek most:

– Igen, éljenek a keresztények. A keresztények éljenek.

Egy pillanat: s az egész tömeg ezt kiáltotta. Caecilia körülnézett, mintegy álomban. Hogyan, hát ez a közömbös, ellenséges, rosszindulatú tábor is megváltozhat. S ez az ő műve...

Azonban fáklyák és katonák között gyors léptekkel feltűnt a prefektus is. Parancsára egy sor katona rohanta meg és szórta szét korbácsokkal a tömeget. Caeciliát is érte egy korbácsütés, és a vére azonnal átütött a vékony köpenyen.

Egy sötét alak merült fel mellette, és kézen ragadta őt:

– Gyere, még felismernek!

Priscus volt, aki a legközelebbi ház felé menekült vele, s közben így suttogott:

– Orbán is itt van; vigyázzatok mind a ketten.

Valóban a pápa volt az az egyszerűen öltözött aggastyán, akit ott találtak; ezen az estén ő jött be hívei közé a városba, és meghallotta, mi történik, idejött a prefektusi palotához.

– Békesség gyermekem! – intette Caeciliát.

– Elkísérem őket! – mondta neki Caecilia fakó hangon. – Velük akarok lenni mindvégig!

– Várj – intette őt a pápa. – Majd eloszlik a tömeg.

A tömeget valóban egyetlen rohammal szétszórták a katonák, s mire ennek vége volt, a vesztőhely felé menetelő katonacsapatok fáklyái már messze világítottak.

A pápai aggastyán, Caecilia és Priscus sietve tartottak nyomukban a kivégzés helye felé. Az eső eleredt, és hatalmasan zuhogni kezdett, majdnem eloltotta az elől haladók fáklyáit. Mind csontig és bőrig áztak, de mentek rendületlenül, az éjszakai Róma utcáin át, a kapuig, onnét a Via Appián, s ott a szabad országúton még két mérföldet kellett gyalogolniuk.

Caecilia szinte támolygott a fáradságtól. De velük akart maradni mindvégig, fenékgig akarta üríteni a fájdalom keserű kelyhét, és azt akarta, hogy lelke és imádságai velük lehessenek.

Rettenetes út volt, vékony, finom saruja szétrongyolódott, lábai sebesek lettek a köveken, a jéghideg eső összefagyasztotta. De bátran ment, s nem félemledett meg akkor sem, amikor azok ott elől észrevették és bevárták.

A fiatal tiszt – először vezetett önállóan csapatot és kivégzést – gyanakodva világított Caecilia arcába fáklyájával. Megismerte, hogy az egyik elítélt felesége és megrémült:

– Úrnóm, te itt? És így? Kísérőket adatok neked hazáig, ha vissza akarsz menni!

De Caecilia nem akart visszamenni.

– Engedd, hogy mi legyünk a kísérőitek!

A halálraítéltek megtudták, hogy Caecilia velük van, integetni kezdtek neki, és örültek: tudták, hogy a halálraszántás ereje lesz velük Caeciliával.

A fiatal tiszt tétovázott még, azután megengedte, ha bizonyos távolságban maradnak. S újra elindultak.

A harmadik mérföldkő egy kis domb tetején volt; itt fejezték le Caecilia három vértanúját.

A szél és eső elállottak, a fáklyák lobbanás nélkül égtek, a katonák, maguk is megviselten, elfáradva és bosszúsán, siettek a kivégzéssel.

– Önként jöttem, engedjétek engem előre – szólt Maximus a másik kettőhöz és megölelte őket –, köszönöm nektek, hogy így halhatok meg!

– Együtt örvendezünk az üdvösségnek! – kiáltották azok. – Előre engedünk derék Maximus!

Maximus után Tiburtius következett. Ő ekkor már olyan gyöngye volt, hogy úgy vitték oda a kivégző-tőkéhez s két katona tartotta a bárd alá. Mielőtt lefejezték volna, elnézett arra, ahol a derengeni kezdő virradatban Caeciliát sejtette és felkiáltott:

– Köszönöm Caecilia!

– Imádkozzál érettünk! – kiáltották ők vissza mind a hárman.

Most Valerianus jött. Felvette öccsének a porba hullott fejét és megcsókolta. És ő is integetett a virradatban Caeciliának:

Ott fenn találkozunk!

A hóhér bárdja lesújtott, a fej legördült és a kivégzés csapata semmivel sem akadályozta meg, hogy a domb alatt várakozó keresztények fel ne jöjjenek. Mikor a hóhér megpillantotta Caeciliát, sírva dobta el a bárdot és letérdelt elébe. A következő pillanatban az egész csapat ott térdelt a kivégzettek és a hozzájuk tartozók körül; a fiatal tisztnek, aki a kivégzést vezette, haja megőszült ezen az egyetlen éjszakán.

– Keresztények vagyunk! – kiáltották mind. S a vértanúk frissen kiomlott véréből dúsan nőtt a Küzdő Egyház: a hívők, először egy év óta, újra szaporodni kezdtek s hozzá azonnal egy katonacsapattal.

Tizenharmadik fejezet: Almachius szemben áll Caeciliával

Másnap tele volt az egész város az esemény zúgásával, hogy milyen kegyetlenül kínoztak meg két nemes és előkelő római ifjút, hogyan állt Krisztus hitére barátjuk, Maximus. Egyesek tudtak arról is, hogy Caecilia is ott volt a palota körül s a vesztőhelyre kísérte férjét. Arról is suttogtak, hogy a kivégző csapat hirtelen és csodálatos módon tért meg, a vezető fiatal tiszttel együtt. Azt azonban mindenesetre az egész környék látta, hogy a három vértanú holttesteit maguk a katonák vitték végig az ébredő Via Appián a katakombák felé. S a szóbeszéd jól sejtett: a kivégző katonacsapat még ott a katakombákban azonnal fogadta a keresztséget, egyenesen Orbán pápa kezéből!

A bizonytalanság és suttogás csak néhány napig tartott. Azután a megtért katonák tüzes apostolokként kezdték hirdetni új hitüket a császári testőrségben és a római helyőrségben. Az üldözések által megfogyott hívők új megtérők által szaporodtak újra, a megfélemlített keresztények újra bátran kezdték vallani hitüket, egész Róma a keresztényekről beszélt, s a keresztény hit erejéről; azt is beszélték – a hír mindenesetre eljutott Almachius fülébe –, hogy azok közül, akik a palota körül voltak, a vértanúk megkínzása idején és látták kijönni őket onnét: megilletődve keresték fel Caeciliát, hogy az a keresztény hitről beszéljen nekik. Caecilia a diakónusokhoz utasította volna őket.

Ez a hír is igaz volt. A kormányzó hamarosan meggyőződött róla, mennyire igaz, s megrémültén látta, hogy a már eltaposottnak hitt ellenség, a kereszténység, újra feltámad, nagyobb erővel, mint azt valaha hitték róla.

Almachiusnak persze voltak ellenségei is, akik siettek az eseményeket beárulni a császárnak. A császár haragos lett, szinte önkívületbe esett: ekkora ügyetlenség és ostobaság, éppen akkor, amikor a római keresztények legnagyobb része már megfélemledett, amikor pápájuk már csak földalatti üregekben talál biztonságot, s amikor körötte az aggastyán körül már csak alig néhány ember tart ki a hit mellett! S most a kereszténység nemcsak újra feltámad, hanem a szeszélyes, befolyásolható római nép hangulata egyszerre a kereszténység felé fordul. Mindez Almachius ügyetlensége folytán. S a császár maga elé idézte Almachius.

Almachius azzal mentegetődzött, hogy Caecilia az oka mindennek: ő térítette meg Valerianust, Tibertiust, azok Maximust s a katonák megtérése Maximus kivégzése közben történt.

A császár indulatba jött.

– Hogy lehet az, hogy a Birodalom serege megtorpanjon egy gyöngé, amint hallom, fiatal leány előtt? Már az egész Birodalomban majdnem sikerült kiirtanom ezt a ragályt. S ekkor jön ő, s kezének intésére csapatostul támadnak keresztények! Még meg kell érnem azt, hogy a római nép keresztény lesz s elkergetnek trónusomról. Intézkedj, vagy te is megkóstolod azt, amit a keresztényekkel megkóstoltattál.

A császár a kínzóeszközökre célozott s Almachius mélyen megtörve és megalázva távozott a császári palotából, fogcsikorgató dühvel Caecilia ellen. Hát persze először őt kellett volna elpusztítania!

Hazaérve azonban lecsillapodott Almachius dühe. Ekkor már ugyanaz a hideg gondolkodó volt, mint azelőtt.

A császárnál ki kell vágnia magát, az bizonyos, de hogyan tegye? Sokat töprengett, végre megtalálta a megoldást. A megoldás komor és gonosz gondolat volt: nem lesz elég Caeciliát elpusztítania! Caeciliát meg kell aláznia, össze kell törnie s akármilyen szörnyű eszközökkel

hitének elhagyására kell bírnia. Ha Caecilia mint keresztény hal meg, akkor nem lehetetlen, hogy a kereszténység csak még jobban erősödik. De ha Caeciliát legyőzi s ő elpártol hitétől, akkor azt a csapást nem fogja kiheverni a római keresztények bizalma.

De vajon mik legyenek eszközei? Ehhez kevés minden, amit eddig alkalmazott. Olyan valakit kell megtörni, akinek erejéből mások merítik a magukét. Ezekkel a gondolatokkal két napig barátkozott palotájában Almachius. Ellenfelei, a versenytársak, akik a helyére pályáztak, ujjongtak. Már azt hitték, hogy vesztett lesz és ezen kesereg. Almachius azonban éppen azon törte a fejét, hogyan tudná elkerülni a kegyvesztést; mit kell tennie Caeciliával, hogy megtörje. Két napig kóvályogtak a római birodalom leghatalmasabb emberének gondolatai egy fiatal lány körül, azon gyötrődve, hogy melyek azok az eszközök, amelyek annak hatalmas lelkét – tűzzel, karddal, kínokkal és halálos fenyegetésekkel meg tudnák törni!

Végre Almachius döntött. Abban a hitben volt, hogy megtalálta a megoldást, amely az ő kezébe juttatja a diadalt. Így készülődött egy fiatal lány ellen a tűz és kard és rémület ereje ezekben a napokban!

Tizennegyedik fejezet: Caecilia elfogatása

Hosszú hónapok rémülete után és bizonytalansága után a keresztényekre valahogy átáradt a diadal hangulata.

Az üldözés ereje megtorpant, a hívők száma újra növekedni kezdett; maga Orbán pápa is feljött a katakombákból, s ő és papjai félelem nélkül látogatták a keresztények és megtérni készülő pogányok házeit. Még soha nem történt meg, hogy Róma hangulata ennyire kedvező legyen a kereszténység iránt. Az összejöveteleken, ahol a keresztény tanítást hirdették, pogányok is jelentek meg, s figyelemmel és áhítattal hallgatták az igéket.

Maga Caecilia hol itt, hol ott tűnt fel ezekben a napokban. Olyan fenséges volt és olyan sugárzó, hogy csapatokban járt utána a nép; alig lehetett róla elhinni, hogy élő, olyannak hatott, mint egy megdicsőült.

Az ezüstösen sugárzó lobogás különös dolgokkal foglalkozott. Az óriási Valerianus-vagyon most rámaradt Valerianusról, a Caecilius-vagyon is, mert apja éppen ezekben a napokban halt meg, hirtelenül és csodálatosan térve meg. Mikor apját megkeresztelték, elmúlt Caeciliából az utolsó földi bánat, ami itt érhetne s ami miatt szomorkodhatott: hogy apja pogány! S mivel ezután korlátlanul rendelkezett öröksége felett, mindent eladott. Eladta a roppant birtokokat, az ékszereket, a házakat, a bányákat, a hajókat. Sáfárainak mindent gyorsan kellett lebonyolítani, pár nap alatt. S mikor mindent pénzzé tett: egész házasorokat, mondhatni egész városnegyedeket vásárolt meg Róma külvárosaiban: keresztény családok számára. Róma körül egész falvakat vett meg keresztény családok letelepítésére.

– Nehéz idők jönnek! – mondta Orbán pápának, amikor az megkérdezte őt, miért teszi. – Nehéz idők, sok-sok éven át és gondoskodnom kell testvéreim testéről is, ha tehetem. Maradjanak meg minél többen és könnyítsük meg földi gondjaikat. Mi ketten; Szentséges Atyám és én, nemsokára elmegyünk! Diadallal vonulunk be az üdvösségbe! – S lehunyt szemét, hogy a túlvilági éneket hallja, amely egyre többször zendült fel körülötte.

A negyedik nap Almachius prefektus maga ment el érette poroszlóival.

Borús, szeles novemberi nap, Róma utcáin fullasztó sirokkó, az égen hömpölygő felhők, esőre hajló őszi délután. A csapat megállt a Caeciliusok palotája előtt. Almachius meglepődött azon, hogy az előcsarnok milyen üres. A portásfülkében senki, látszott is rajt, hogy senki sem lakja. Az átrium is teljesen üres. A ház egészen kihaltan látszott. Még bútorait is elhordták.

Amikor az óriási átriumban felhangzottak a katonacsapat léptei, az egyik ajtóban megjelent Caecilia. Egyedül volt, egyszerű ruhában, egészen félelem nélkül közeledett feléjük. Barátsággal intett a megjelenésétől és sugárzásától egészen megzavarodott katonáknak, és Almachiushoz így szólt:

– Vártalak!

Almachius maga is megzavarodott, és nem tudott válaszolni. Végre nagy nehezen megkérdezte:

– Egyedül vagy?

– Egyedül! – válaszolta Caecilia csengő hangon. – És ha azt kérdezed, hol vannak rabszolgáid, azt válaszolnám: mind szabad emberek. Felszabadítottam őket, egyet sem adsz el rabszolgapiacon. S ha azt kérdezed, hol a vagyonom, azt válaszolom, hogy elajándékoztam mindent, érvényes tanúkkal és okiratokkal. Ha pedig azt kérdezed tőlem, mi maradt enyém, azt válaszolom, hogy csak az maradt meg tulajdonomban, amit itt látsz, – s körülített kezével.

Körülöttük pedig íme nem maradt más, mint a puszta falak.

– Ezekre még szükségem van! – mondta titokzatosan és méltósággal Caecilia. – Nos: parancsold meg azt, amire elkészültél! – lezárta szemét, hogy ne lássa, mint szorulnak össze a prefektus keskeny, gonosz ajkai!

Almachius jól tudta, hogy Caeciliát nem törí meg azzal, hogy megmutatja neki a kínzóeszközöket. Ezek nem törik meg őt. Viszont jó lesz, ha látja őket, ha tudja, mivel fogják végiggyötörni, ha rákerül a sor. Ezért előbb a prefektusi palotába kísértette Caeciliát.

Az, hogy Róma egyik legelőkelőbb nemzetségének leányát s a kereszténység híres hősnőjét megkínózni kísérték: óriási feltűnést okozott Rómában. A nép csapatostól követte a fegyvereseket, akik között a fehérruhás, gyönyörű leány haladt. A keresztények között villámgyorsan terjedt el a hír, s a legszélső külvárosokból is óriási tömegben gyűltek a prefektusi palota köré.

Almachius azonban éppen ezt akarta. Csak hadd lássák minél többen, hadd tudják minél többen, hogy Almachius prefektus hogyan törte meg Caecilia erejét és bátorságát! Igen, Almachius kész volt Caeciliával az utolsó percig harcolni, míg csak nem győz. S biztos volt benne, hogy győz.

Az, hogy végigmutogatta Caeciliának a kínzóeszközöket, az csak előjáték volt, majdnem enyelgés. Ő maga magyarázott meg neki mindent, mint valami udvarias érdeklődőnek, s általában a modora olyan biztos volt, mint valami udvarias házigazdáé a vendégéhez. Így járták végig a katonák kíséretében a kínzóeszközöket és börtönöket.

Caecilia előtt itt feltárult az emberi gonoszság és rosszindulat világa.

Végignézte a bárdokat, amelyekkel lefejeztek, a pengéket, amelyekkel tagokat vágtak le, a hegyes vasakat, amelyeket a bordák közé döftek, az üstöket, amelyekben olajat forraltak, a harapófogókat, amelyekkel téptek, a kalapácsokat, amelyekkel csontokat törtek össze, s ekkor megcsókolta a vasakat, mert szent vértanúk testét érintették, és megáldotta a kínzóeszközöket, hogy legyenek a kínok közt is kitartóak azok, akiket érintenek.

S így szólt Almachiushoz:

– Áldottak legyenek az eszközök! Sajnos, engem nem fognak érinteni!

Az őket kísérő katonák egyikének-másikának arca nagyon különös volt, – talán csak nem hatotta meg őket ennek a leánynak bátorsága és ereje?! Még keresztények lesznek, ha ugyan máris nem azok. S Almachius kékült-zöldült a dühtől.

– Lehet – mondta Caeciliának –, hogy nem fognak érinteni, azonban én másról gondoskodtam. Most visszavisznek palotádba. Jól mondtad, hogy még szükséged lesz arra: otthon fognak elevenen megfőzni forró vízben!

Tizenötödik fejezet: Szent Orbán pápa feljegyzéseiből

Ezeket a sorokat én írom, Orbán püspök, Róma püspöke; felírom őket Szent Caecilia szűzről és vértanúról, hogy emlékezete örökké tartson. Megírom mindenekelőtt azt, hogyan kísérelte őt megtörni Almachius prefektus forró vízzel és gőzzel. Azt, ami történt, hűsége senki le, minden hozzáadás nélkül, úgy, ahogy azt magától Caeciliától hallottam. Bárki légy óh idegen, aki bármiféle késő századokban olvasod ezt az írást, tudd meg, semmit sem tettem hozzá. S csodáld Isten végtelen nagyságát mindabban, amit ezzel a leányával cselekedett.

Íme, így történt.

Amikor végigmutogatta neki a kínzóeszközöket, amelyektől meg nem rettent, Almachius prefektus visszakisértette Caeciliát saját házába, hogy ott törje meg. Az utcákon óriási néptömeg várakozott, köztük magam is. Útja a tömegen át valóságos diadalmenet volt, ujjongva kísérték, télen is nyíló virágokkal és pálmaágakkal, már előre ünnepelve benne a vértanút. Róma még soha nem látott így ünnepelni keresztényt.

Ő pedig (amint ezt később megtudtam tőle) lehunytt szemekkel ment, a dalra hallgatva, amely mindig felzengett benne, ha mostanában lehunyta szemeit. Ilyenkor hárfá- és orgonahangokat hallott, csak erre figyelt s azt mondja, hogy ezek a hangok az Egyház hangjai. Az Egyház énekel így szakadatlan imával Isten előtt.

Házukhoz érve, katonaság vette körül az épületet, míg ezalatt egész Rómát bejárta a hír, mi fog történni. Őt pedig felkísérték a forró, már befutott fürdőhelyiségbe¹, és ott rázárták a vasajtót.

S később, mikor a Szent Engedelmesség terhe alatt parancsoltam rá, hogy beszéljen, így beszélt el nekem, hogy mi történt vele:

A nagy fürdőterem a padlóba mélyedő kőkádakkal akkor már forró volt, mert már órák óta fűtötték a hypocaustumot. A levegő tele volt forró vízpárákkal, úgyhogy alig lehetett lélegzetet venni benne, a padló kövei az égetésig áthevültek, és a falak csak úgy árasztották a hőséget. A vízmedencék gőzölögtek, bennük már forrt a víz az alattuk rakott tűztől.

A levegő s a gőz pillanatról pillanatra forróbbak lettek, égetésük rettenetes. Minden mozdulat úgy hatott, mintha a bőrt elviselhetetlenül égető forró víz érné. Ő pedig kitérte karjait és így kiáltott fel:

– Uram, ez a te órád! Köszönöm, hogy eljött az idő, amikor már szenvedhetek érted, add, hogy minél többet szenvedjek!

Odakünn egyre jobban kezdtek fűteni, a fürdőmedencékből vastagon szállt a pára s már nem lehetett látni egyetlen karnyújtásra sem, oly sűrűen tele volt a levegő a vízből felhőmpölygő gőz égető ködében. Minden lélegzetvétel súlyos kín volt, gyötrelmem és fulladás, Caeciliának úgy tetszett, hogy égő nyilak ömlenek be tüdejébe s ezer és ezer szúrással sebzik meg őt. S tüdejéből elkezdett ömleni a vér. Ekkor pedig így szólt:

– Uram, köszönöm! Még sohasem szenvedtem érted, most tudom, mi az, kérlek tarts még itt lebegve ebben a kínban. Azokért akarom fájdalmaimat felajánlani, akik nem bírnak.

Ekkor a gőz és a kínok emelkedtek.

Égető volt a levegő minden porcikája, olyannyira, hogy azokon a helyeken, ahol bőrét a medencékből felcsapó pára egy-egy sűrűbb hulláma érte, lefoszlott a bőr s a nyers hús

¹ A római palotáknak a mieinkhez hasonló fürdőszobáik voltak, a falakban és a padlók alatt vezetett köcsatornákkal, amelyekben forró levegő áramlott. A forró levegőt egy az egész házat is fűtő központi kemencéből (hypocaustum) nyerték. Caecilia szenvedéshelyének fürdőberendezése részben megmaradt, ma az ő temploma.

bukkant elő alatta. Neki pedig úgy tetszett, hogy testének húsa le fog főni csontjairól. Ezt a rettenetes kínzást találta ki Almachius, hogy megtörje őt.

– Uram, azt hiszem, most már meg kell hálnom. De még nem szenvedtem éretted eleget, tarts még életben.

Ebben a pillanatban roppant csattanással megnyílt a vasajtó. Azok közül, akik kinyitották, később sokan megtértek és beszéltem is néhányukkal. A sok rémséget látott katonák visszahőköltek attól, ami rájuk várt. Sokáig nem láttak semmit, csak sűrű, hófehér pára zúdult ki a fürdőteremből a folyosóra, olyan égető, hogy sokan azonnal rosszul lettek, mások vért kezdtek hányni s mindnyájan elmenekültek, mert össze-vissza égette őket a gőz. Mintha párává vált forró víz árasztotta volna el őket. Jó óráig tartott, míg Almachius néhány emberével be mert hatolni a folyosóra, s onnét a még mindig sűrű gőzpárakon át láthatta őt a fürdőterem közepén állva vagy szinte lebegve fehér ruháiban. Élt annyi rémség között, a gőz és szenvedés között, élt, félig megfőve és visszautasította azt, hogy kijöhessen, pedig felajánlották neki, ha csak egyetlen tömjénszemecskét vet a császár szobra elé. Ennyi elég lett volna.

Ekkor Almachius újra rázáratta az ajtókat.

Ő ismét ott viaskodott a füsttel és a gőzzel s egyre többet és többet akart szenvedni. Csak azzal vigasztalódott, hogy hallgatta azokat a túlvilági hárfahangokat s a dalt, amellyel tele volt körülötte a levegő. Azonkívül Valerianus, Tiburtius és Maximus jelentek meg neki, és biztatták, hogy ne féljen, s erősítették őt kínjai között.

Még hatszor, összesen hétszer próbálkozott Almachius megtörni őt, anélkül, hogy sikerült volna. Minden alkalommal újra és újra engedtek be hozzá levegőt s azután tovább főzték, mert másnak nem lehetett mondani azt, amit vele műveltek. A fürdőszoba alatti kemencék izzottak, mint a kohók, a falak repedeztek a hőségtől. S a római nép ott háborgott az örület körül, Almachius ellen lázadozva, aki végre is megadta magát, és kinyitatta az ajtókat. Csak a következő napon lehetett a helyiséget megközelíteni, s mind azt hittük, hogy nem talál mást, mint az iszonyúan összeroncsolt testet. És íme, Caecilia virulva, mosolyogva jött elébük fehér ruháiban. Előjött a tűz és forró víz hatalmának megtörése után, s mikor a palota körül összegyűlt nép előtt megjelent a katonák között, a nép letérdelt, sokan azonnal kijelentették, hogy keresztények, Almachius pedig sietve vitette Caeciliát lefejeztetni.

Epilógus: Caecilia dicsősége (Szent Orbán pápa írásaiból)

Íme, ott fejezték le a harmadik mérföldkőnél, ahol három vértanúját, ott próbálták lefejezni éjszaka, fáklyafénynél, nagy sietve.

Csak néhány hóhér volt ott, a legedzettebbek és a legelszántabbak és mi keresztények néhányan, köztük én és diakónusaim, hogy a szent vértanú testét azonnal elvihessük és eltemessük. A hóhérok maguk is reszkettek, amikor a kivégzésre került a sor. A fáklyák lefojtott fénnel égtek az éjszakában, s a hóhérok siettek, hogy minél gyorsabban menjen az egész. Mi távolról láttuk az eseményeket.

Háromszor emelkedett fel és háromszor sújtott le a hóhér bárdja. Három vörös villanás a fényben és három magasra szökkenő vérsugár. Ennyit láttunk, azután azt, hogy a hóhér eldobja bárdját s valamennyien rémülten elmenekülnek. Úgy rohantak el, mint a megszállottak, mi pedig azonnal odasiettünk, hogy lássuk, mi történt. Íme, az a három csapás, mivel a hóhér keze reszkedett a rémülettől, csak félig választotta le a fejet a törzstől. A vérvesztés irtózatos volt, de a szent szűz és vértanú még élt és mi azonnal haza siettünk vele, saját házába vittük, hogy Róma lássa Isten dicsőségét és Szent Caecilia dicsőségét, hogyan győzött le egy ártatlan leányka tüzet és kardot és hogyan törte meg a gonosz hatalmakat, akik néhány napon át kimondhatatlan rémületben éltek s nem mertek még csak megmoccanni sem a keresztények ellen. Caecilia pedig még három napig élt. Az első nap ájultan, azaz láthatóan nem ebben a világban időzve, hanem már a szentekkel társalogva, a második nap magánál volt, és öntudata köztünk időzött, s kezemből vette a Legszentebbet, én pedig kényszerítettem, mondja el, mi történt vele kínzásának három napja alatt. Elmondta azt is, mit látott és mit beszélt lefejezése után a szentek közt, akikkel beszélt. Sok és súlyos titkot mondott el, amiket nem közölhetek senkivel, de amik szerint cselekedtem, s parancsokat adtam ki a közelgő üldöztetés idejére. Mert, íme, Caecilia és a vele kapcsolatos csodák folytán fél Róma kereszténnyé lett, s az üldöztetés újabb hulláma készült ellenünk. Caecilia megjövendölte, hogy magam is meg fogok halni.

Én pedig, Orbán római püspök, azon a napon, amelyiken elszenderült és mi eltemettük, belevettem nevét a mise kánonjába, hogy mindenütt, ahol az Egyház miséket fog mondani, napkelettől napnyugtáig, hangozzék a föld minden pontján az ő neve. Fel fog hangzani minden nap, közbenjárását kérjük minden nap, szüzek követik az ő nyomait, férfiak illetődnek meg, ő pedig könyörögni fog tisztelőiért és különösen üldöztetések idején közbenjár az Egyházért s a neve zeng, zeng, zeng az egész földkerekségen, egészen a világ végezetéig.